

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

לפני כב' השופטת איריס אילוטוביץ' סגל

מבקשת ר'
ע"י ב"כ עוה"ד רוית טוב-לי

נגד

מתנגדת ז'
ע"י ב"כ עוה"ד ליהיא כהן-דמבינסקי

בעניין עזבון המנוחה : פ' ז"ל

פסק דין

לפניי התנגדות למתן צו קיום צוואת המנוחה, שבה נושלה המתנגדת לחלוטין מירושת עזבון האם המנוחה.

האם הצוואה משקפת את רצונה החופשי של המנוחה? האם הייתה מעורבות של המבקשת בעריכת הצוואה? האם המבקשת השפיעה על המנוחה השפעה בלתי הוגנת על מנת שתערוך את הצוואה לטובתה בלבד?
בשאלות אילו ועוד יש להכריע.

רקע עובדתי רלוונטי והשתלשלות ההליך

1. לפניי ארבע תובענות:
ת"ע 26134-02-21 – בקשה לצו קיום צוואה מיום 22.10.2013 שהגישה המבקשת;
ת"ע 26170-02-21 – התנגדות לבקשה לקיום הצוואה שהגישה המתנגדת;
ת"ע 26166-02-21 – בקשה לצו ירושה שהגישה המתנגדת;
ת"ע 26181-02-21 – התנגדות לבקשה לצו ירושה שהגישה המבקשת.
2. הגברת פ' ז"ל נולדה ביום 7.11.1933 (להלן: "המנוחה").
3. המנוחה נישאה בחייה למר ח', ומנישואיהם נולדו שתי בנות.
4. ביום 1.10.1986 התגרשו המנוחה ומר ח'. המנוחה לא נישאה בשנית ולא נולדו לה צאצאים נוספים.
5. היורשות על פי דין של המנוחה הן שתי בנותיה היחידות – המבקשת והמתנגדת.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

6. ביום 22.10.2013 ערכה המנוחה צוואה בעדים (להלן: "הצוואה"). לשם הנוחות להלן העתק הצוואה הנפרשת על פני שני עמודים:

1

צוואה

אני החתומה מטה, פ, הנושאת תעודת זהות ישראלית שמספרה, הגרה ברחוב, תושבת קבועה בישראל, אורחית ישראלית, בהיותי בדעה צלולה ובהכרה מלאה, מצווה בזה מרצוני, שכל רכושי, הן מקרקעין והן מיטלטלין, וכל רכוש אחר מסוג כלשהו, שיש לי היום או שארכוש בעתיד, יעבור לאחר מותי ליורשי המנויים להלן, על-פי ההוראות שלהלן:

1. ביטול צוואות קודמות
הצוואה הזאת מבטלת כל צוואה אחרת שעשיתי, אם עשיתי והיא תהיה בתוקף כל עוד לא שיניתיה או ביטלתיה בכתב.

2. תירוש
בתי, ר, רחוב, (להלן: "ר");

3. פירוט הרכוש:

(א) זכויותי בדירה הנמצאת ברחוב, (להלן: "הדירה"); והידועה כספים, קופות גמל, קרנות השתלמות, מבטחים, זכויות פנסיוניות, ניירות ערך, מטבע זר ותכניות חסכון המצויים או המופקדים על שמי בבנק דיסקונט ו/או בבנק מזרחי, או בכל בנק אחר בישראל או חוצה לה (להלן: "הכספים");

(ג) תכשיטים, חפצים אישיים, חפצי בית, חפצי נוי וחפצים או מיטלטלין אחרים שיימצאו לאחר מותי, בדירתי ובכל מקום אחר (להלן: "המטלטלין");

(ד) כל רכוש אחר וזכות כלשהי מכל מקור אחר, שיש לי היום או שיהיו לי בעתיד, ואשר לא הוזכרו בצוואתי (להלן: "כל הרכוש האחר").

4. חלוקת הרכוש:
הנני מצווה ומנרישה את כל רכושי לבתי, ר.

5. הוראות למקרה שיורשי לא יהיה בחיים בזמן מותי
במקרה שר, תלך לעולמה חס וחלילה לפני, תירש את עזבוני נכדתי, בתה של ר, ל, ת"ז.

21...

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

2

6. דברי הסבר:

בנוסף לבתי ר [redacted], יש לי בת נוספת, ז [redacted]. למרות זאת החלטתי לצוות ולהוריש לבוני ר [redacted] את כל עזבוני, וזאת משום שבתי ז [redacted], מבוססת מבחינה כלכלית, בעלת תפקיד בכיר בעבודתה, מסודרת בחייה והיא לא סובלת מכל מחסור בעוד שבתי ר [redacted] הינה אם חד הורית שאיננה עובדת, ללא כל נכסים או ביטחון כלכלי, מפרנסת את בתה ל [redacted] ומגדלת אותה לבדה ועל כן הנני מצווה את כל עזבוני לבתי ר [redacted].

7. הוראות הקשורות במסירת

לאחר פטירת, בטרם יחולק עזבוני, ישולמו מתוך עזבוני הוצאות הקבורה, הקמת המצבה וכל הוצאה אחרת הקשורה במישרין או בעקיפין בפטירתי, וכן ישולמו כל חובותיי, אם יהיו לי חובות כלשהם.

8. מנהל העזבון:

אני ממנה את עו"ד אי [redacted] לטפל בקיום צוואתי ולשמש מנהל העזבון, ואני פוטר אתו מהצורך להמציא ערבויות או בטוחות כלשהם.

ולראיה חתמתי היום:

[redacted]
[redacted] פ

תאריך: 22.10.2013
י"ח חשון תשע"ד

עדים לצוואה

אנו החתומים מטה, אל [redacted], עו"ד, הנושא תעודת זהות מספר: [redacted] וש [redacted] ת"ז [redacted], שנינו מרחוב [redacted], מאשרים שגברת פ [redacted] חתמה בפנינו על הצוואה הזאת מרצונה, בלא כפייה, בהיותה בדעה צלולה ובהכרה מלאה, ולאחר שנוכחנו שהבינה היטב את תוכנה, חתמנו על פני הצוואה, במעמד חתימתה, כעדים לצוואה.

היום: 2013.22.10
י"ח חשון תשע"ד

[redacted]
[redacted] אל, עו"ד
[redacted] עו"ד

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

7. בצוואתה ציוותה המנוחה את כל רכושה למבקשת תוך הדרת המתנגדת מעיזבונה לחלוטין. בסעיף 5 לצוואה המנוחה ציוותה, כי לו תלך המבקשת לעולמה לפניה, אזי תירש את כל רכושה נכדתה – בתה של המבקשת (להלן: "הנכדה").
8. בסעיף 6 לצוואה, הנושא כותרת "דברי הסבר" – מופיע הסבר לסיבת ההדרה, ולפיו המתנגדת מבוססת מבחינה כלכלית ואינה סובלת מכל מחסור וזאת בניגוד למבקשת שהינה אם חד הורית, מובטלת, חסרת נכסים וביטחון כלכלי.
9. ביום 4.9.2020 המנוחה הלכה לבית עולמה.
10. ביום 8.12.2020 הגישה המבקשת את הבקשה לצו קיום צוואה.
11. המתנגדת הגישה את כתב התנגדותה לבקשה ובקשה למתן צו ירושה. כתב ההתנגדות אוחז שלוש טענות עיקריות לביטול הצוואה – היעדר כשירות המנוחה; נטילת חלק בעריכת הצוואה; והשפעה בלתי הוגנת.
12. לנוכח הטענה להיעדר כשירות, בהחלטה מיום 15.2.2022 מונה פרופ' שמואל פניג (להלן: "המומחה") כמומחה מטעם בית המשפט לצורך בחינת השאלה האם המנוחה ידעה להבחין בטיבה של צוואה במועד עריכתה.
13. ביום 9.6.2022 הוגשה חוות דעת המומחה לתיק בית המשפט (להלן: "חוות הדעת"). המומחה השיב לשאלות הבהרה שהופנו אליו מטעם המתנגדת והצדדים הסכימו שאין צורך בחקירתו.
14. בדיון מיום 10.1.2023 הודיעה המתנגדת, כי היא אינה עומדת עוד על טענתה להיעדר כשירות המנוחה, כך ששתי הטענות הדרושות בירור הן: מעורבות בעריכת הצוואה והשפעה בלתי הוגנת.
15. ביום 11.6.2023 התקיים דיון הוכחות (להלן: "הדיון").
16. בדיון נחקרו העדים לצוואה: עו"ד אלי (להלן: "עו"ד אלי") ועו"ד ש', שגם ערכה את הצוואה (להלן: "עו"ד ש'"); הגברת ג' – עובדת סוציאלית בשירות לאזרח הוותיק ומשפחתו, אשר ליוותה את הטיפול במנוחה החל מיום 1.5.2014 ועד לפטירתה (להלן: "העו"ד ס"); המתנגדת והמבקשת.
17. הצדדים הגישו את סיכומי טענותיהם ועתה הגיעה העת למתן פסק הדין.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

דיון והכרעה

עקרון כיבוד רצון המת וחשיבותו

18. נקודת המוצא שממנה ראוי להתחיל את הדיון נוגעת לעקרון **כיבוד רצון המת**. ההנחה היא, כי צוואה מבטאת את רצונו האמתי והכן של המצווה אשר לאופן, שבו יחולק עיזבונו לאחר לכתו מן העולם. נוסף על כך, כיבוד צוואתו של המנוח מביא לידי ביטוי את האוטונומיה של המצווה כפרט ואת זכות בעלותו על קניינו (בע"מ 4990/12 מיכאל זילברסון נ' חנן זילברסון (13.11.2012)).

היטיב לסכם עקרון זה כבוד השופט בדימוס א' ברק בספרו: פרשנות במשפט כרך חמישי, פרשנות הצוואה (תשס"א), 58-59:

"זהו עיקרון ידוע של המשפט העברי, ולפיו 'מצווה לקיים דברי המת'. הוא מהווה חלק מתרבותנו הכללית והמשפטית. הוא נגזר מהאוטונומיה של הרצון הפרטי, המהווה חלק מהזכות החוקתית בדבר כבוד האדם. הוא מתבקש מזכות הקניין, שזכתה להגנה חוקתית בישראל. על הפרשן לשקף חשיבות חוקתית זו של הצוואה. עליו לעשות כל מאמץ לקיים את הוראות הצוואה ולא להביא לביטולן; עליו לנקוט את כל האמצעים כדי להביא להגשמת רצונו ה'אמיתי' של המצווה".

19. משכך, בעת בחינת **תוקפה של צוואה**, על בית המשפט לפעול מתוך כבוד לרצון המצווה ולהימנע, ככל הניתן, מפגיעה בחופש הציווי. ואולם, ברצון לבד אין די, ויש צורך בעריכת צוואה באחת מהדרכים הקבועות בחוק (צוואה בכתב יד, צוואה בעדים, צוואה בפני רשות או צוואה בעל פה). הדרישות הצורניות הנדרשות לגבי כל סוג של צוואה אינן פרוצדורליות גרידא, אלא יש להן גם חשיבות ראייתית לשם בירור כוונת המצווה, בשים לב שצוואה היא פעולה משפטית חד צדדית (דנ"א 7818/00 יוסף אהרן נ' אמנון אהרוני, פ"ד נט (6) 653 (2005)).

20. על החובה לקיים את דברי המת והחופש לצוות, ראו דברי כבוד השופט ש' שוחט בעמ"ש (ת"א) 5512-11-19 ט' נ' ג' א' (19.8.2020):

"החופש לצוות – יסוד מוסד בדיני צוואות. מהחופש לצוות נגזרת החובה לקיים הציווי – קו יסוד בדיני הזכייה על פי צוואה כמאמר הכתוב "קו היסוד של המחוקק בדיני צוואות אינו אלא לקיים את דברי המת" (ע"א 869/75 בריל נ' היועמ"ש פ"ד לב(1) 98, 102). קו יסוד זה - המצווה לקיים את דברי המת – חשיבותו הן בקביעת תוקפה של צוואה הן בפרשנותה. הוא מעוגן בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו כחלק מזכותו של אדם לכבוד בחייו ובמותו וכחלק מזכות הקניין שלו (ראו בהקשר זה ע"א 724/87 כלפה (גולד) נ' גולד פ"ד מח(1) 22, 28-29 (1993) (להלן- "עניין כלפה"), וכן שאול שוחט "פגמים בצוואות", מהדורה שלישית, 27-30, מהווה ביטוי לאוטונומיה של הרצון הפרטי (ע"א 1900/06 טלמצ'יו נ' האפוטרופוס הכללי פ"ד נ"ג (2) 817) ומקורו במורשת התרבותית שלנו בהיותו עיקרון ידוע של המשפט העברי.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

מכאן הזהירות הרבה שנדרשת עת מתבקש בית המשפט להכריע בשאלת תוקפה של צוואה במסגרת תובענה לקיומה ובשאלת מובנה של הצוואה במסגרת תובענה לפרשנותה שכן, בשתי אלה נדרש בית המשפט להחליט ולקבוע "אם יקומו דברי המת ואם יהיו כלא היו". והוא – איננו, "מכל הווייתו, מכל עצמותו, נשתיירו רק גיליונות נייר...". ואנו, השופטים, זרים למנוח שלא עמדנו מקרוב על אורחות חייו ועל מאווי לבבו, אנחנו מצווים על דבריו (ש' ז' חשין המנוח "דמויות מבית המשפט" (תשי"ג), 144).

21. הוראת סעיף 25 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965 (להלן: "חוק הירושה") מעניקה מעמד בכורה לערך הטמון בהגשמת רצון המצווה וקובעת, כי מקום שבו מתקיימים כלל "מרכיבי היסוד" בצוואה – ניתן יהיה להתגבר על פגמים צורניים אשר ייתכן שנפלו בעריכתה, כפוף לכך שבית המשפט שוכנע כי הצוואה אכן משקפת נכונה את רצון המצווה (ע"מ (י-ם) 729/05 סובול נ' לויטין (8.8.2005)); ש' שילה, פירוש לחוק הירושה, תשכ"ה-1965 (תשנ"ב - כרך ראשון), 227 (להלן: "שילה"); שוחט, פינברג, פלומין "דיני ירושה ועיזבון", מהדורה שביעית, התשע"ד-2014, 102 (להלן: "דיני ירושה ועיזבון").

22. כפועל יוצא מהאמור, ככלל, בית המשפט ימעט לשנות או לבטל את צוואתו של אדם; ואילו המתנגד לקיומה של אותה צוואה יאלץ להרים נטל כבד ביותר לצורך הוכחת טיעונו (ע"א 5185/93 היועץ המשפט לממשלה נ' רינה מרום, פ"ד מ"ט (1) 318 (1995); ע"א 724/87 ורדה כלפה (גולד) נ' תמר גולד, פ"ד מח (1) 22 (1993); בע"מ 11116/08 פלוני נ' אלמוני (5.7.2012)).

טענת המתנגדת לפגם צורני – חסר באישור העדים

23. סעיף 20 לחוק הירושה שכותרתו "צוואה בעדים" קובע:

"צוואה בעדים תהיה בכתב, תצוין בתאריך ותיחתם ביד המצווה בפני שני עדים לאחר שהצהיר בפניהם שזו צוואתו; העדים יאשרו באותו מעמד בחתימת ידם על פני הצוואה שהמצווה הצהיר וחתם כאמור".

24. סעיף 25 לחוק הירושה שכותרתו "קיום צוואה על אף פגם או חסר בצורתה" קובע:

"(א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לרשם לענייני ירושה או לבית המשפט, לפי העניין, ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אם אף נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות העדים או בהעדר פרט מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור.

(ב) בסעיף זה "מרכיבי היסוד בצוואה" הם:

...

(2) בצוואה בעדים כאמור בסעיף 20 – הצוואה בכתב והמצווה הביאה בפני שני עדים".

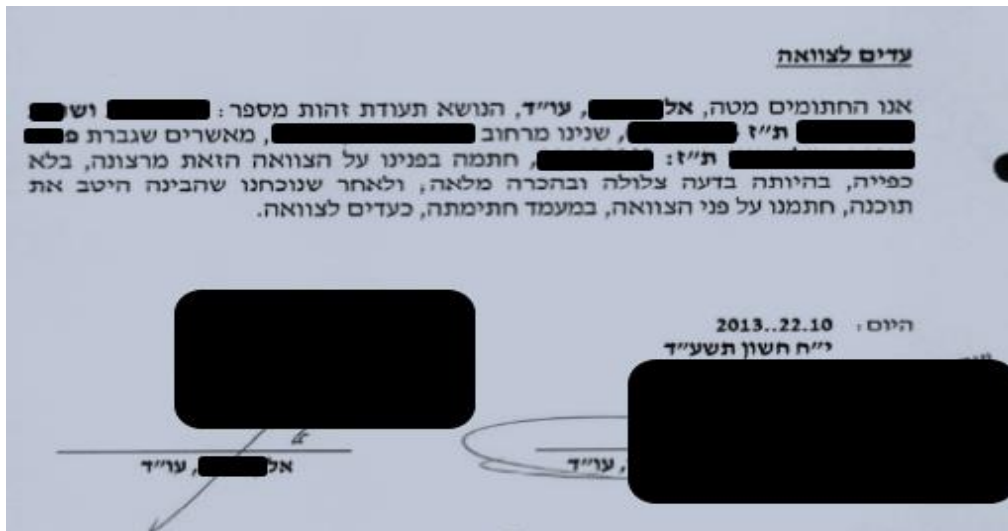

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

25. בעניינינו המדובר בצוואה בעדים. העדים אומנם אישרו בחתימתם, כי המנוחה חתמה בפניהם על הצוואה מרצונה, בלא כפייה בהיותה בדעה צלולה ובהכרה מלאה, וכי הם חתמו על הצוואה כעדים לאחר שנוכחו שהמנוחה הבינה היטב את תוכנה. עם זאת, הצוואה נעדרת את אישור העדים, כי המצווה הצהירה בפניהם שזו צוואתה. לשם הנוחות להלן העתק אישור העדים כפי שמופיע על גבי הצוואה:

26. הנה כי כן, בצוואה התקיימו רכיבי היסוד כפי שנקבעו בסעיף 25 לחוק הירושה, אלא שלטענת המתנגדת נוסח אישור העדים אינו עונה על הדרישה הקבועה בסעיף 20 לחוק הירושה. משכך, לטענתה, הצהרת העדים מהווה פגם, אשר מעביר את נטל השכנוע למבקשת להוכיח, כי הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה.

27. אומנם, הוראת סעיף 25 לחוק הירושה מטילה על המבקשת נטל ברף גבוה, וזאת ללא הבחנה ביחס לחומרת הפגם שנפל בצוואה. עם זאת, בפסיקה נקבע שמידת נטל השכנוע שיש להטיל על המבקשת תלויה בטיב הפגם שנפל בצוואה ובחומרתו. ראו למשל דברי כבוד השופט ש' שוחט בעמ"ש (ת"א) 38138-09-11 א' נ' ש' א' מ' ק' (14.4.2013) (להלן: "עמ"ש 38138-09-11"):

"עם זה, אם דעתי תישמע, ראוי שבתי המשפט יאמצו מגמה זו עת מפעילים הם את שיקול הדעת שנמסר להם בסעיף 25(א) לחוק הירושה לקיים צוואה חרף פגם או חסר צורני שנפל בה. הדרישות הצורניות אותן העמיד המחוקק אינן מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי שנועד לתת ביטוי לגמירת דעתו של המצווה. פרשנות לפיה יש להבדיל בין פגם לפגם מבחינת חומרת פגירתו הרעה תוך בחינת חומרתה בהתייחס לסוג הצוואה בה נפל אותו פגם – בכל הנוגע למידת השכנוע הנדרשת בסעיף 25 לחוק הירושה והפעלת שיקול הדעת של בית המשפט בהפעלתו - הינה פרשנות ראויה ומתונה יותר, המתאימה עצמה לנסיבות המיוחדות של המקרה הנדון.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

פרשנות זו תשמר בצורה נאותה יותר את האיזון העדין בין כבוד המת וכבודם של החיים - אלה הטוענים לפסילת הצוואה - תוך מתן כבוד לרצונו של המת שעל קיומו אנו מצווים (ר' דבריי בהקשר זה, עוד בספרי "פגמים בצוואות" עמ' 77-72).

המגמה לריכוך נטל השכנוע לפי חומרת הפגם, לא מצאה מקומה בסעיפי חוק הירושה, שהרי על פי סעיף 25 לחוק הירושה על בית המשפט להיוותר ללא ספק בטרם יקיים צוואה אשר נפל בה פגם. עם זאת, מגמה זו באה לידי ביטוי בפסיקה ענפה של בית המשפט העליון ואף בספרות המשפטית. כך נקבע למשל ב-בע"מ 1511/05 פלוני נ' פלונית (20.7.2005) (להלן: "בע"מ 1511/05"):

"בנידון דידן, בית המשפט לענייני משפחה בדק את הנושא על פי תכליתו של סעיף 20, וקבע: "אינני רואה כל הבדל בין נוסח אישור צוואה שבו היה נכתב - חתמה בפנינו על צוואה לאחר שהצהירה שזאת צוואתה, לבין אישור החתימה שקודם לה נאמר שהצהירה בפנינו שזאת צוואתה". בדרך זו, אך גם בדרכו המחמירה יותר של בית המשפט המחוזי, שראה כאן פגם פורמלי אך לא חשש מהותי לצורך נטל הראיה, קשה להלום כי בצוואה שבפנינו, שבה נאמר מפורשות כי החותמת מצהירה כי זו צוואתה, ובהמשך אותו עמוד עצמו מצהירים עורך הדין עורך הצוואה ועדה נוספת באשר לחתימה, נפל פגם ברמה ובמשקל המעבירים את הנטל. יש לראות דברים במהותם. אכן, עדיף היה אילו גם באישור העדים ניתן ביטוי מלא לדרישות סעיף 20, אך יהא זה מנוגד לשכל הישר ומלאכותי לסבור כי במקרה דנן אכן עבר הנטל. לפחות לעניין נטל השכנוע, יש בעיני כשלעצמי, ואיני קובע מסמרות בהחלטה זו, חשיבות לעוצמת הפגם שנפל. אכן, ישנם בהחלט פגמים, שהיו מהווים עילה להעברת הנטל, אם לא לפסלות, ודוגמאות לכך קיימות בפסיקה. הפגם הנטען במקרה דנא על פניו, עוצמתו איננה כזאת המצדיקה את הדבר; השאלה לגופה תתברר כמובן בראיות".

ראו גם ע"א 4902/91 שדמה גודמן נ' ישיבת שם בית מדרש גבוה להוראה ודיינות, פ"ד מט(2) 441 (1995) (להלן: "עניין גודמן"); ע"א 6198/95 שולמית יעקב נ' שרה בראשי פ"ד נב(2) 603 (1998); בע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה, פ"ד נה(3) 837, 855-850 (2001) (להלן: "עניין בוסקילה"); שילה, בעמ' 233.

28. הנה כי כן, בבואו של בית המשפט לבחון טענה לפגם או חסר בצוואה עליו להשיב על השאלות:

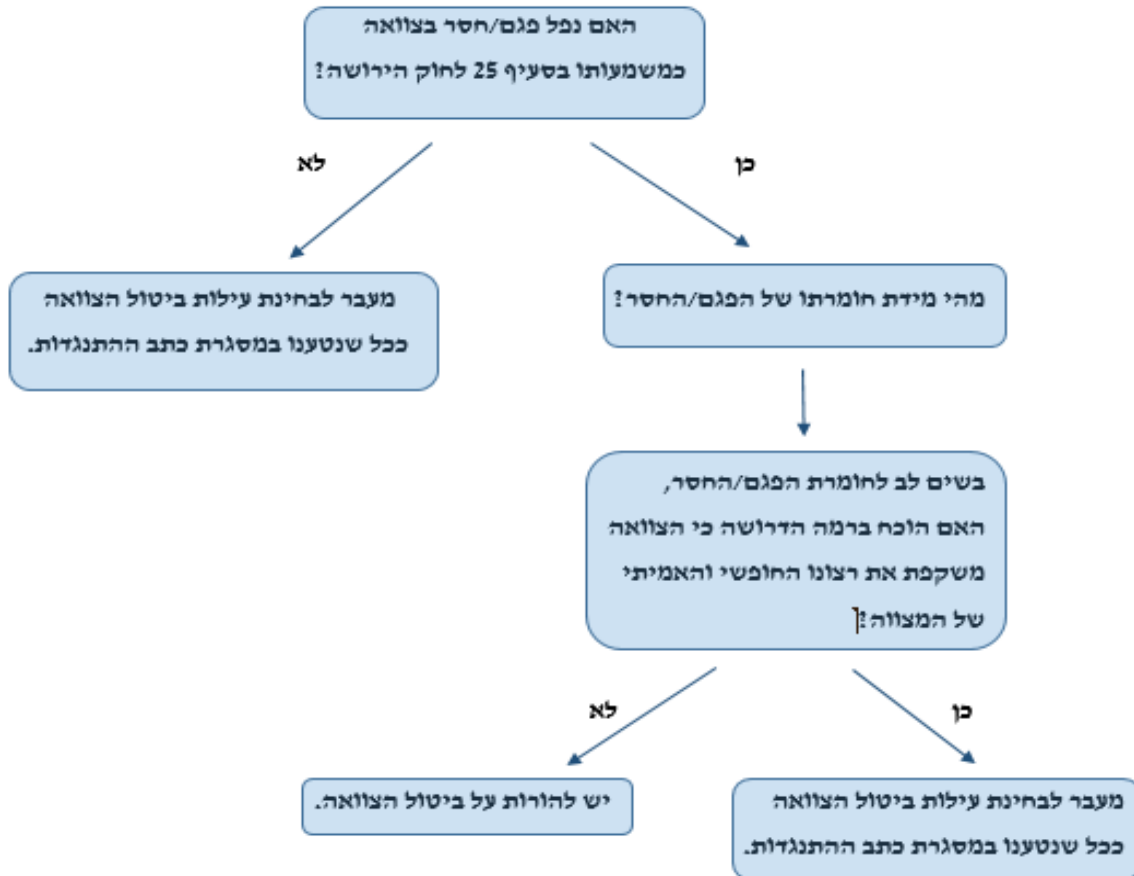
- (א) האם נפל פגם או חסר בצוואה? במידה שכן, אזי מהי חומרתו?
 - (ב) האם הוכח במידת הצורך שהצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה?
- לשם הנוחות להלן תרשים לתיאור בחינת הסוגיה:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(א) האם נפל פגם/חסר בצוואה ומהי מידת חומרתו?

29. היעדר אישור העדים על הצהרת המנוחה בצוואה כבר הוכר בפסיקה כפגם צורני שיש בו כדי להוות טעם להעברת נטל השכנוע לכתפי המבקשת (ע"א 851/79 שולמית בנדל נ' זורון בנדל, פ"ד לה(3) 101 (1981); עניין גודמן; עמ"ש 38138-09-11; ע"א 1511/05).

עם זאת, גם נקבע בפסיקה כי לא כל מקרה שבו הצהרת המצווה אינה מנוסחת על פי הנוסח המדויק המופיע בסעיף 20 לחוק הירושה יהווה בהכרח פגם או חסר. הדרישה היא לאמירה שהמצווה מודע לכך שהוא חותם על צוואתו. כמו כן, נקבע כי מקרה שבו על פי אישור העדים, המצווה חתם בפניהם על צוואתו, הבין את תוכנה והיה מודע לכך שהוא עורך צוואה, אזי אישור העדים הגשים את ייעודו ואין הכרח בנוסח מסוים (עמ"ש 38138-09-11; ת"ע (ת"א) 15680-11-21 פלוני נ' אלמוני (14.12.2023)).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

30. בענייננו, העדים לא אישרו מפורשות כי המנוחה הצהירה בפניהם שזו צוואתה. משכך, גם לא ברור אם אכן הייתה הצהרה כזו של המנוחה במועד עריכת הצוואה.

עם זאת, מצאתי כי אישור העדים המופיע על גבי הצוואה הוא למעשה רחב יותר מזה הנדרש על פי הוראות החוק. העדים אישרו כי נוכחו שהמנוחה הבינה היטב את תוכנה של הצוואה, וכי התרשמו שהמנוחה חתמה על הצוואה מרצונה כשהיא בדעה צלולה. זאת לאחר שהמנוחה הבהירה בסעיף 1 לצוואה, כי "בצוואה זו היא מבטלת כל צוואה אחרת...". בכך הגשים אישור העדים את ייעודו.

31. התוצאה – סבורתני כי בענייננו אין לראות בנוסח של אישור העדים כפגם צורני (אשר מצוי ברף הנמוך ביותר) אשר יש בו כדי להעביר את הנטל אל כתפי המבקשת.

32. למעלה מן הצורך, אעבור עתה לבחון את השאלה – האם המבקשת עמדה בנטל השכנוע המוטל על כתפיה להוכיח כי הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה.

(ב) האם הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה?

33. לאחר בחינת הראיות והעדויות מצאתי, כי המבקשת הוכיחה שהצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה ברף ההוכחה הדרוש.

34. אף אם לא אביא בחשבון את מגמת ריכוך הנטל שבו נדרשת המבקשת לעמוד, התרשמתי כי המבקשת הוכיחה די הצורך, כי הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה, וזאת מן הטעמים הבאים:

(1) חוות דעת המומחה – כאמור, כתב ההתנגדות כלל טענה להיעדר כשרות. לצורך ברור הטענה מונה מומחה. לאחר שבחן המומחה את החומר שהוצג לפניו קבע כי אין עדות לכך שבמועד עריכת הצוואה המנוחה לא הייתה כשירה לעריכתה. לשם הנוחות להלן העתק מסקנתו (עמ' 12 לחוות הדעת):

מסקנות
לפי התייעוד הרפואי אין עדות שבזמן עריכת הצוואה הייתה המנוחה בלתי כשירה לעריכת צוואה.
המנוחה החלה לסבול מתהליך שטיוני שביטויו הקליני הלך והחמיר רק בחודשים שאחרי עריכת הצוואה.

בעקבות חוות הדעת הודיעה המתנגדת, כי אינה עומדת על טענתה כי המנוחה לא הייתה כשירה לערוך את הצוואה במועד עריכתה.

התוצאה – במועד עריכת הצוואה הייתה המבקשת כשירה לערוך צוואה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(2) **חתימת המנוחה על הצוואה** – אין חולק שהמנוחה היא שחתמה על הצוואה ביום 22.10.2013; חתימת המנוחה מופיעה על גבי כל אחד מעמודי הצוואה (שני עמודים); המנוחה חתמה על המסמך שכותרתו "צוואה" ואף בסעיף 1 לצוואה נכתב, כי צוואה זו מבטלת כל צוואה קודמת שנעשתה ככל שנעשתה – למקרא המסמך ברי, שהמדובר בצוואה וכי המנוחה הבינה את מהות המסמך אותו ערכה; הצוואה נחתמה לפני שני עדים, שהם עורכי דין במקצועם.

(3) **אישור העדים** – כאמור, לא צוין באישור העדים כי המנוחה הצהירה בפניהם שזו צוואתה. עם זאת, אישור העדים כולל את התרשמותם בזמן אמת, שלפיה המנוחה הבינה היטב את תוכנה של הצוואה וחתמה על הצוואה מרצונה כשהיא בדעה צלולה.

(4) **עדות העדים לצוואה** – העדים לצוואה, עו"ד אלי ועו"ד ש', שגם ערכה את הצוואה, הוזמנו למתן עדות מטעם המתנגדת. יוער כי העדים לצוואה עבדו במועד הרלוונטי במשרדו של עורך הדין איי (להלן: "עו"ד אי").

במהלך עדותם עלה, כי הם אינם זוכרים את המנוחה או את נסיבות מעמד עריכת הצוואה. הצוואה נערכה כעשור קודם למתן עדותם, ובשים לב לכך שהמנוחה לא הייתה לקוחה קבועה של השניים, סביר שהעדים אינם זוכרים את נסיבות עריכת הצוואה (ראו עדותו של עו"ד אלי – פרוטוקול הדיון בעמ' 7, שו' 6 – עמ' 10, שו' 11; עדותה על עו"ד ש' – פרוטוקול הדיון בעמ' 12, שו' 2-8; עמ' 13, שו' 1-8; עמ' 16, שו' 14-22; עמ' 21, שו' 21; עמ' 22, שו' 19).

עו"ד אלי העיד כי כאשר הוא משמש כעד לצוואה הוא נוהג לשוחח עם המצווה ולהתרשם שהוא מבין את תוכן הצוואה (פרוטוקול הדיון בעמ' 9, שו' 8-13). כך גם עו"ד ש' אישרה כי לו הייתה חשה, שהמנוחה אינה מבינה את הנעשה במועד עריכת הצוואה בוודאי שלא הייתה מסכימה להחתימה על הצוואה, ולו היה לה ספק בנוגע למצבה הרפואי הייתה מבקשת ממנה תעודת רופא – דבר שלא נדרש במקרה דנן (פרוטוקול הדיון בעמ' 15, שו' 4-7; עמ' 18, שו' 3 – עמ' 20, שו' 6; עמ' 24, שו' 15-20).

(5) **"הגיונה של צוואה" ודברי ההסבר בצידה** – בפסיקה נקבע, כי לצורך בחינת אמיתות הצוואה, עשוי בית המשפט להידרש לבחינת שאלת הגיונה של הצוואה. לצורך בדיקת מבחן "הגיונה של הצוואה", על בית המשפט לנסות ולהשיב על השאלה – האם תוכן הצוואה הוא סביר על פי הבנתו את הגיונה של המנוחה, וכפי שנקבע בדנ"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נב(2) 813, 844 (1998) (להלן: "עניין מרום") כדלקמן:

"צוואה אמורה לשקף את רצונו האמיתי של המצווה. לבחינת אמיתותה של הצוואה עשוי בית-המשפט להידרש לבדיקת הוראותיה באמת-מידה הגיונית. השאלה אינה אם הצוואה סבירה על-פי הבנתו של השופט, אלא אם היא סבירה על-פי הבנת השופט את הגיונו של המצווה. מן הראיות

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

הבאות לפני בית-המשפט, במסגרת הדיון בתוקפה של הצוואה, קרוב שתצטייר בפניו תמונת חייו של המצווה עובר לכתובת הצוואה, קשריו החברתיים, ערכיו והעדפותיו; ויעלה בידו לבדוק אם הצוואה, מנקודת מבטו המשוערת של המצווה, נראית לכאורה הגיונית. תשובה חיובית לשאלה זו תחזק את ההערכה כי הצוואה משקפת את רצון המצווה מנגד, כאשר תוכן הצוואה נראה בלתי סביר, יש מקום לבדוק היטב את כשרות הצוואה".

בענייננו, אין צורך לתור בין הראיות השונות אחר הגיונה של המנוחה בעריכתה את הצוואה. הצוואה עצמה כוללת **דברי הסבר** מהם ניתן ללמוד על אותו הגיון. לשם הנוחות להלן סעיף 6 לצוואה:

6. **דברי הסבר:**
בנוסף לבתי ר [redacted], יש לי בת נוספת, ז [redacted]. למרות זאת החלטתי לצוות ולהוריש לבתי ר [redacted], את כל עזבוני, וזאת משום שבתי ז [redacted], מבוטסת מבחינה כלכלית, בעלת תפקיד בכיר בעבודתה, מסודרת בחייה והיא לא סובלת מכל מחסור בעוד שבתי ר [redacted] הינה אם חד הורית שאיננה עובדת, ללא כל נכסים או ביטחון כלכלי, מפרנסת את בתה ל [redacted] ומגדלת אותה לבדה ועל כן הנני מצווה את כל עזבוני לבתי ר [redacted].

מדברי ההסבר עולה, כי המנוחה ראתה במבקשת ככזו שזקקת יותר לרשת את רכושה ולסיוע כלכלי וזאת בהשוואה למתנגדת. כאן המקום להבהיר, כי עיזבונה של המנוחה כלל בעיקר דירה בעיר ב' וסכום כסף שהופקד בחשבונות הבנק (על פי עדות המבקשת מדובר בסך של כ-100,000 ש"ח – פרוטוקול הדיון בעמ' 123, שו' 17-22).

לטענת המתנגדת אין ממש בדברי ההסבר, שעה שאף היא הייתה זקוקה לעזרה כלכלית. לשם הוכחת טענה זו המתנגדת לא הציגה מסמכים בנקאיים כאלה או אחרים התומכים בגרסתה זו. לשיטתה בשנת 2009 עת התגרשה מבן זוגה דאז, הייתה זקוקה לסיוע כלכלי על מנת לרכוש את מחצית הזכויות בדירתם המשותפת. המתנגדת הסבירה כי לא הייתה למנוחה האפשרות הכלכלית לסייע לה, והיא אף חששה מתגובת המבקשת לו תעשה כן. משכך נדרשה המתנגדת ליטול הלוואת משכנתה (סעיף 32 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת). בחקירת המתנגדת הובהר, כי למנוחה לא הייתה כלל אפשרות כלכלית לסייע אף לו רצתה, ומשכך לא מצאתי כי יש ממש בטענה כי למנוחה היה חשש לסייע בשל תגובתה האפשרית של המבקשת (פרוטוקול הדיון בעמ' 61, שו' 5-19; עמ' 72, שו' 16 – עמ' 74, שו' 15).

הנה כי כן, במועד עריכת הצוואה למתנגדת הייתה דירה בבעלותה אשר שילמה עליה החזרי משכנתה במשך כ-5 שנים. בחקירתה התברר שאת הלוואת המשכנתה נטלה כבר בשנת 2008 (פרוטוקול הדיון בעמ' 75, שו' 1 – עמ' 76, שו' 17; ראו גם סעיפים 43-47 לתצהיר עדותה הראשית של המבקשת).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

המתנגדת הצהירה כי היא הבת שהייתה מושא לגאווה בענייני המנוחה, בהיותה אשת משפחה ובעלת עבודה מסודרת. לעומתה המבקשת נהגה להחליף עבודות ולא הצליחה להתמיד באף מערכת זוגית עד שלבסוף הרתה לאדם נשוי ומבוגר ונאלצה לתבוע ממנו מזונות ורכוש (סעיף 30 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת).

בחקירתה של המתנגדת היא אישרה, כי היא והמנוחה ידעו שהמבקשת ניהלה הליכים משפטיים מאוד קשים עם האב של בתה, ואף התברר כי באת כוחה של המתנגדת היא שייצגה את האב באותם הליכים (פרוטוקול הדיון בעמ' 79, שו' 8 – עמ' 81, שו' 11).

המבקשת העידה כי היא לא נהגה להתלונן באזני המנוחה על מצבה, אך המנוחה בהחלט ידעה על מצבה התעסוקתי, ההליכים המשפטיים שהתנהלו בינה לבין אביה של בתה ואף שמקבלת ממנו דמי מזונות קטינה בסך 1,900 ₪ לחודש (פרוטוקול הדיון בעמ' 113, שו' 3 – עמ' 114, שו' 5).

כמו כן, התברר כי המתנגדת עבדה במועד הרלוונטי בעבודה מסודרת וזאת בניגוד למבקשת, אשר הפסיקה לעבוד באופן מסודר עם הולדת בתה בשנת 2001 (פרוטוקול הדיון בעמ' 59, שו' 5 – עמ' 60, שו' 13). בשלב מסוים הוצאת בתה ממשמורתה עמדה על הפרק. אין חולק שהמנוחה ידעה על מצב הדברים והקושי הרב אותו חוותה המבקשת. כך כתבה המתנגדת בסעיף 36 לתצהיר עדותה הראשית:

"גם בתור הורה אחותי נחלה כשלון, היא לא תפקדה, ורשויות הרווחה איימו לקחת ממנה את הילדה. כתוצאה מכך מי שנאלץ לשאת בחלק גדול מגידולה של הילדה הייתה אימי, אשר סבלה גם היא כידוע מנכות נפשית".

להשלמת התמונה יוער, כי הן המבקשת הן המתנגדת ירשו כל אחת מחצית זכויות בדירה שהייתה שייכת לאביהן המנוח. המתנגדת העידה כי המנוחה ידעה בשנת 2011 שגם למבקשת יש חצי דירה (פרוטוקול הדיון בעמ' 67, שו' 17-21). עם זאת, בחקירתה של המבקשת התברר כי צו ירושה בעניין האב המנוח ניתן רק בפברואר 2014, ועד לאותו מועד התנהלו הליכים משפטיים בעניין (פרוטוקול הדיון בעמ' 102, שו' 6-8). כלומר, במועד עריכת הצוואה כלל לא היה ברור אם המתנגדת והמבקשת יזכו לרשת זכויות בדירת אביהן המנוח.

לטענת המתנגדת בהוראה למינוי עזבון שבסעיף 8 לצוואה אין כל היגיון, שהרי המבקשת נבחרה כזוכה יחידה, ולחילופין הנכדה. בעדותה הסבירה עו"ד ש', כי כברירת מחדל מציעים הם ללקוחותיהם למנות את עו"ד אי' כמנהל עזבון, אך אינה זוכרת את השיחה הספציפית בעניין עם המנוחה (פרוטוקול הדיון בעמ' 23, שו' 5-15).

התוצאה – מצאתי כי יש ממש בדברי ההסבר כפי שהם מופיעים בצוואה, וכי בעניינינו מתקיים מבחן "הגיונה של צוואה".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(6) **עדות המבקשת** – המבקשת העידה, כי היא שאספה את המנוחה ממשד עורכי הדין לאחר עריכת הצוואה, וכשהחזירה אותה לביתה, המנוחה מסרה לה עותק מהצוואה (פרוטוקול הדין בעמ' 109, שו' 18 – עמ' 110, שו' 7). המבקשת העידה שהיא כעסה על המנוחה כשגילתה שערכה צוואה, אך לטענתה המנוחה הסבירה לה שהיה חשוב לה לערוך צוואה כדי לא לחזור על הטעות של אביה, שלא ערך צוואה (פרוטוקול הדין בעמ' 108, שו' 16 – עמ' 109, שו' 12):

16	כי אני כעסתי עליה שהיא עשתה, כי מבחינתי צוואה בראש,	העדה:
17	שוב פעם החשיבה שלי היא כזאת שבן אדם עושה צוואה על	
18	ערש הדווי. אימא שלי הייתה אישה מאוד פעילה, מאוד	
19	עקשנית, מאוד עקשנית, מאוד דומיננטית, ושוב פעם היו	
20	דברים שהיא לא רצתה לשמוע בכלל בקולי. לא עניין אותה.	
21	יותר מזה, כשהיא ביקשה ממני לחפש לה עורך דין היא אמרה	
22	לי משפט שאני זוכרת אותו עד היום, וסיפרתי את זה גם	
1	לרוזית. היא אמרה לי אני לא אעשה את הסעות שעשיתי	
2	כש [REDACTED] אמר לי לבוא איתו לעשות צוואה.	
3	מי זה [REDACTED] ?	כ.ה. אילוטוביץ:
4	סבא שלי ז"ל. סבא שלי המקסים.	העדה:
5	איזה טעות היא עשתה?	כ.ה. אילוטוביץ:
6	שהוא ביקש ממנה לעשות צוואה אותו דבר, היא אמרה לו	העדה:
7	עזוב שטויות, זה מה שהיא סיפרה לי, עזוב שטויות זה לא	
8	רלבנטי, יש לך עוד הרבה שנים לחיות.	
9	נו והיא הלכה איתו ואז מה קרה?	כ.ה. אילוטוביץ:
10	הוא לא עשה, היא לא הלכה איתו.	העדה:
11	הוא לא עשה צוואה?	כ.ה. אילוטוביץ:
12	לא. הבית שלו התחלק בין שלושה אנשים.	העדה:

בנוסף, המבקשת העידה כי המנוחה סיפרה לה שהיא עדכנה גם את המתנגדת על אודות עריכת הצוואה, אך היא בעצמה לא שוחחה עם המתנגדת על כך (פרוטוקול הדין בעמ' 5-7).

המבקשת העידה כי עד לשנת 2013 נהגה המתנגדת לשתף אותה בכל מה שקורה בחייה ובשנת 2013 חלה תפנית ביחסים. לטענת המבקשת, הדבר נבע כנראה מגילוייה של המתנגדת על הצוואה לאחר שהמנוחה סיפרה לה עליה. המבקשת העידה כי המתנגדת גם שלחה לה הודעה בטלפון הנייד שבה נכתב: "את והבת שלך משתלטות על הבית של אימא" (פרוטוקול הדין בעמ' 120, שו' 20 – עמ' 121, שו' 18).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

מנגד, המתנגדת טענה כי המנוחה לא סיפרה לה שערכה את הצוואה, משכך היא הגישה בקשה לצו ירושה. המתנגדת העידה כי טרם הגשת הבקשה לא שוחחה עם אחותה המבקשת (פרוטוקול הדיון בעמ' 62, שו' 4-16).

עדותה של המבקשת נמצאה מהימנה עליי בעניין זה.

35. **לסיכום** – המנוחה הייתה כשירה לערוך צוואה במועד עריכתה; המנוחה חתמה על הצוואה, תוך שהבינה את מהות המסמך, לפני שני עדים שהם עורכי דין במקצועם; העדים התרשמו ממצבה במועד עריכת הצוואה והעידו על כך בבית המשפט; הצוואה כוללת דברי הסבר; הצוואה עמדה במבחן הגיונה של צוואה; המבקשת העידה על רצון המנוחה כפי שהובע על ידה בפניה.

36. אומנם, אל מול כל אלה הציגה המתנגדת טענות ביחס למצבה הבריאותי והנפשי של המנוחה במועד עריכת הצוואה, ואף ביחס לטיב היחסים שהיו בין המנוחה לבין המבקשת. עם זאת, לא מצאתי כי יש בטענות אלה יש כדי לסתור את המסקנה, שהצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה.

37. ברי כי במועד עריכת הצוואה, עת הייתה המנוחה כבת 80 שנים ואף בשים לב, כי הייתה ניצולת שואה, לא היה מצבה הבריאותי והנפשי מן המשופרים. אף ניתן לומר, כי היחסים המשפחתיים שבין המנוחה לבין המבקשת ובעיקר בין המבקשת לבין המתנגדת היו מורכבים. אך כפי שיובהר בפירוט תחת בחינת העילות לביטול הצוואה כפי שנטענו על ידי המתנגדת, אין די באלה כדי להוביל למסקנה שהצוואה אינה משקפת את רצון המנוחה.

38. **התוצאה – המבקשת הרימה את נטל השכנוע הנדרש לשם הוכחה, כי הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה.**

עתה אעבור לבחון את העילות לביטול הצוואה.

בחינת העילות הנטענות לביטול הצוואה

39. עתה משהובהרה חשיבותו של עקרון כיבוד רצונה של המנוחה, ונחה הדעת כי ככל שעבר נטל השכנוע לכתפי המבקשת והיא עמדה בו – אעבור לדון בשני טעמי התנגדות העיקריים של המתנגדת לצוואה:

א. המבקשת נטילת חלק בעריכת הצוואה (ס' 35 לחוק הירושה);

ב. הצוואה נעשתה מחמת השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת (ס' 30(א) לחוק הירושה).

עתה אעבור לבחון כל אחת מטענות ההתנגדות הללו בנפרד.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(א) האם המבקשת נטלה חלק בעריכת הצוואה?

40. סעיף 35 לחוק הירושה קובע כי:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה".

תכלית הסעיף היא פסילת צוואה כאשר נסיבותיה מקימות חשש להשתתפות הנהנה, באופן ישיר או עקיף, בעריכתה. בפסיקה הוגדר עורך הצוואה כמי שהכין את המסמך, בין אם בדרך של ניסוחו הלשוני, צורתו, יצירת תוכנו וכיו"ב (ע"א 99/86 זיידה נ' זיידה, פ"ד מ(3) 105 (1986)). בהמשך לפסיקה זו, מעורבות הנהנה בשלב הקודם להכנה הטכנית ולניסוח הצוואה אינה בגדר עריכת צוואה (כב' השופט שאול שוחט "פגמים בצוואות", מהדורה שלישית מורחבת ומעודכנת התשע"ו-2016, בעמ' 310-309).

41. כבר נפסק, כי אין בשיחות מוקדמות בין הנהנה לבין עורך הצוואה ביחס לתוכן הצוואה או בהפניית הנהנה את המצווה לעורך הדין לשם עריכת הצוואה – כדי ללמד בהכרח על מעורבות הנהנה בעריכת הצוואה (עניין בוסקילה, בעמ' 852-853).

42. עם זאת, אין הכרח כי הפעולות מצד הנהנה נעשו דווקא במועד עריכת הצוואה, ויתכן כי נעשו בקירוב לאותו מועד בקשר עם עריכתה. משכך יש לבחון את מידת המעורבות ואופייה. ככל שהפעולות שנעשו על ידי הנהנה הן רבות יותר, גסות יותר ועמוקות יותר, כך תגדל הנטייה להכריע כי הצוואה בטלה (דיני ירושה ועיזבון, בעמ' 137).

43. לטענת המבקשת היא לא הייתה מעורבת בעריכת הצוואה. מנגד, לטענת המתנגדת המנוחה לא הייתה מסוגלת לאתר עורך דין לצורך עריכת הצוואה, להגיע למשרדו, לאתר את הפרטים המופיעים בצוואה (ת"ז של הנכדה ונסח טאבו) ולערוך את הצוואה. לטענתה בנסיבות אלה ההסבר ההגיוני הוא שהמבקשת עשתה פעולות אלה עבור המנוחה (סעיף 25 לסיכומי המתנגדת).

44. גם אם אניח שבמקרה שלפניי המבקשת סייעה למנוחה בכל אלה, לא היה בכך די כדי להוכיח שהמבקשת נטלה חלק בעריכת הצוואה באופן כזה המצדיק את ביטולה. כבר נפסק, כי פעולות מסוג זה אין בהן די כדי להצדיק את ביטול הצוואה. ב-עמ"ש (מחוזי י-ם) 13612-12-12 יוסרא דרוויש נ' סאמי דרוויש (15.7.2013) (להלן: "עניין דרוויש") נקבע כך:

"נפסק כי אף במקום שנהנה הזמין את עורך הדין שערך את הצוואה ואף שילם את שכר טרחתו וגם מקום בו תוכנה של הצוואה נמסר לעורך הדין על ידי הנהנה, אין בכך משום נטילת חלק פסול בעריכת הצוואה (ע"א 760/86 רוזן נ' שולמן, פ"ד מג(3) 586). גם נוכחות הנהנה בעת עשיית הצוואה אינה מלמדת בהכרח על מעורבות העולה כדי נטילת חלק בעריכתה (ע"א 6496/98

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

בעניין בוטו; ע"מ (נצ') שרוני נ' חג'ג' [פורסם בנבו] מיום 6.07.08; שוחט, בעמ' 111-112). כך גם נפסק כי פעולת שליחות עבור המצווה הנוגעת לעריכת הצוואה, כגון התקשרות עם עו"ד בנוגע לעריכתה, או שיחות עם המצווה טרם עריכת הצוואה, אינן נכנסות לגדרו של סעיף 35 לחוק (ע"א 6496/98 בעניין בוטו; ע"א 433/77 בעניין הררי)".

45. עם זאת, על מנת לעשות מלאכתי שלמה אבחן כל אחת מהטענות בנפרד.

יצירת קשר עם עורך הדין אשר ערך את הצוואה

46. המבקשת העידה, כי קודם לעריכת הצוואה המנוחה פנתה אליה בבקשה שתפנה אותה לעורך דין לצורך עריכת צוואה. לטענת המבקשת היא סירבה לכך, וכי בתחושתה האישית נכון לאותה העת הרגישה שמוקדם מידי בשביל המנוחה לעסוק בעניינים שכאלה, ומבחינתה "צוואה הייתה מילה גסה" (פרוטוקול הדיון בעמ' 100, שו' 2-10). ובהמשך העידה כי המנוחה סיפרה לה שאח של הספר שלה הוא עורך דין (פרוטוקול הדיון בעמ' 103, שו' 4-21):

4	כ.ה. אילוטוביץ:	כן. אז התחלת להגיד לי שהיא ביקשה שתמצאי לה עורך דין.
5		אז מצאת לה עורך דין?
6	העדה:	היא ביקשה. אז אמרתי לה אימא, אני לא מוכנה לשמוע על
7		זה.
8	כ.ה. אילוטוביץ:	אז איך היא הגיעה לעורך דין הזה?
9	העדה:	היא אמרה לי שהיא יודעת שאח של הספר שלה הוא עורך
10		דין. אמרתי אימא, תעזבי אותי, יש לך לחתן נכדה,
11	כ.ה. אילוטוביץ:	אבל רגע, העורך דין בתל אביב ואתם ב- [REDACTED]
12	העדה:	לא, העורך דין ב- [REDACTED].
13	כ.ה. אילוטוביץ:	העורך דין ב- [REDACTED]. איך היא הגיעה אליו? היא לא יכולה
14		לרדת לבד.
15	העדה:	ועוד איך כן. אימא שלי עדיין הייתה לבד לגמרי.
16	כ.ה. אילוטוביץ:	ב-2013 היא הייתה לבד?
17	העדה:	לבד לגמרי.
18	כ.ה. אילוטוביץ:	היא התנידה לבד?
19	העדה:	לבד לגמרי. היו המון פעמים שלמרות ומאוד כעסתי עליה,
20		שהיא הייתה הזולת לעשות קניות וכעסתי עליה שהיא לא
21		אמרה לי, שהיא לא חיכתה עד שאני,

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

47. עו"ד ש' אישרה בחקירתה, כי ידוע לה שאחיו של עו"ד איי הוא ספר במקצועו (פרוטוקול הדיון בעמ' 25, שו' 11-15):

11	ש.	את יודעת איך המנוחה הגיעה למשרד שלכם?
12	ת.	אני לא יודעת.
13	ש.	זה נכון שלעו"ד [REDACTED] יש אח שהוא ספר ידוע?
14	ת.	אני זוכרת שיש לו אח שהוא ספר, שהמספרה שלו ב [REDACTED]
15		זה מה שאני יודעת.

48. אם כן, לא מן הנמנע כי המנוחה החליטה לפנות למשרדו של עו"ד איי לצורך עריכת הצוואה לאחר שפרטיו הועברה לה מאותו ספר. בין כך ובין כך, לא הוכח כי המבקשת הייתה זו שהפנתה את המנוחה למשרדו של עו"ד איי ואין הכרח שכך היה.

49. לא למותר לציין כי עו"ד איי לא הוזמן להעיד, חרף העובדה כי יתכן ויכול היה לשפוך אור לפחות לגבי ההתקשרות עם המנוחה לעריכת הצוואה. אי הבאת עד כזה יוצרת הנחה לרעת הצד שאמור היה להזמין, לפיה עדותו הייתה עלולה לחזק את עמדת הצד שכנגד. אולם זוהי הנחה שניתנת לסתירה (ע"א 465/88 הבנק למימון ולסחר בע"מ נ' סלימה מתתיהו, פ"ד מה(4) 651 (1991)). הנה כי כן, נמצא כי איי זימונו של עו"ד איי להעיד נזקף לחובתה של המתנגדת.

50. יתרה מזו, גם לו הייתה עושה כן, לא היה בכך כדי להעיד בהכרח על מעורבות המבקשת בעריכת הצוואה באופן שמצדיק את ביטולה.

הגעתה של המנוחה למשרד עורך הדין

51. בחקירתה עמדה על כך המבקשת, כי היא לא הסיעה את המנוחה למשרדו של עו"ד איי וכי המנוחה לא ביקשה ממנה לעשות כן. המנוחה ביקשה ממנה רק להגיע ולאסוף אותה וכך עשתה (פרוטוקול הדיון בעמ' 106, שו' 18-21):

18	כ.ה. אילוטוביץ:	אבל גברתי, זה לא פסול אם הסעת אותה להביא את הצוואה.
19	העדה:	אבל אני לא הסעתי אותה.
20	כ.ה. אילוטוביץ:	רק אספת אותה?
21	העדה:	למיטב זיכרוני כן.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

52. טענת המתנגדת לא יתכן שהמנוחה הגיעה למשרדו של עו"ד אי' בכוחות עצמה, וכי באותו מועד הייתה זקוקה לסיוע כדי לצאת מביתה, אשר נמצא בקומה שלישית, ללא מעלית. מנגד, טענה המבקשת כי במועד הרלוונטי הייתה המנוחה יוצאת מביתה ללא סיוע, וזאת למורת רוחה (פרוטוקול הדיון בעמ' 143, שו' 12 – עמ' 144, שו' 7).

53. מהמסמכים הרפואיים בעניינה של המנוחה עולה, כי החל משנת 2009 החלה המנוחה להתלונן על כך שהיא סובלת מ"סחרחורות וחוסר יציבות בהליכה" (נספח 4 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת – אישור רפואי מיום 16.10.2009). בעיה זו המשיכה ללוות את המנוחה. בקירוב למועד עריכת הצוואה חלה החמרה במצבה הבריאותי, והמנוחה כבר החלה לסבול מקושי של ממש בהליכה וחווה מספר נפילות (מסמכים רפואיים מהימים 6.5.2013, 27.6.2013 ו-17.10.2013 כמפורט בסעיפים 12-13, בעמ' 4 לחוות הדעת תחת החלק של התיעוד הרפואי הרלוונטי). עם זאת, במועד הרלוונטי ואף לאחריו התגוררה המנוחה לבדה והייתה עצמאית בביתה, אם כי החלה לנוע באיטיות (מסמך רפואי מיום 9.4.2014 כמפורט בסעיף 6, בעמ' 6 לחוות הדעת).

54. מעדותה של עו"ד ש' עולה, כי כדי להגיע למשרדו של עו"ד אי' יש צורך לעלות במדרגות (פרוטוקול הדיון בעמ' 13, שו' 9-15):

9	ש.	באיזה קומה נמצא המשרד של עו"ד [REDACTED] ?
10	ת.	קומה ראשונה.
11	ש.	שמגיעים במדרגות?
12	ת.	אין שם מעלית, זה קומה ראשונה מעין חצי קומה, מספר
13		המדרגות אני לא יודעת להגיד אבל זה קומה,
14	ש.	אבל יש מדרגות שצריך לעלות.
15	ת.	כן.

55. המבקשת העידה, כי כשהגיעה לאסוף את המנוחה ממשרדו של עו"ד אי', היא עלתה למשרדו ללוות את המנוחה לרכב. כשנשאלה המבקשת מדוע עשתה כן, שהרי לשיטתה יכלה המנוחה באותו מועד ללכת בכוחות עצמה, לא ידעה לתת הסבר. עם זאת, המבקשת עמדה על כך שנכון לאותו מועד המנוחה הייתה יוצאת מהבית ללא ליווי, וזאת שלא על דעתה (פרוטוקול הדיון בעמ' 143, שו' 12 – עמ' 144, שו' 7):

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

12	מאה אחוז. תגידי לי, את כשענית לשאלות של ביהמ"ש, שגם	עו"ד כהן:
13	כן את התשובה התמוהה שאת לא לקחת את אימא שלך	
14	למשרד עורכי הדין ב [REDACTED], אבל יחד עם זאת את כתבת	
15	בתצהיר שלך שאת הגעת לקחת אותה מעורך הדין, וגם עלית	
16	לקומה הרלבנטית. למה היית צריכה לעלות לקומה? למה	
17	אימא שלך לא ירדה במדרגות? יש בעיות חניה, שתרד תיכנס	
18	לאוטו. למה היית צריכה לעלות לעזור לה?	
19	אין לי מושג.	העדה:
20	אין לך מושג. אז אני אומרת לך שזה כי אימא שלך לא הייתה	ש.
21	ניידת, היו לה בעיות פיזיות, היא נפלה, היא לא יכלה לצאת	
22	בכלל מהבית לבד, היא הייתה צריכה להיות רק בליווי.	
1	אימא שלי להיפך, אימא שלי באמת הייתה לה נפילה ומאוד	ת.
2	כעסתי עליה הרבה פעמים שהיא נסעה ל [REDACTED] לבד, אבל	
3	אימא שלי עשתה מה שהיא רוצה.	
4	טוב.	ש.
5	דרך אגב היו לנו ויכוחים על זה. אמרתי לאימא שלי שהיא	ת.
6	חייבת לשמור על עצמה, כי גם אני רוצה אותה וגם ל [REDACTED]	
7	רוצה אותה, ובאמת היו לנו ויכוחים על זה.	

56. אם כך, סביר כי המבקשת חשה צורך ללוות את המנוחה בירידתה מהמשרד, וזאת בניגוד לתחושותיה הסובייקטיביות של המנוחה, כי היא מסוגלת להתנייד ללא ליווי.

57. במסמך רפואי מיום 9.4.2014 נכתב כי המנוחה "גרה בבית בגפה, עצמאית בבית אך הכל יותר איטי. מחוץ לבית יוצאת תמיד רק בליווי בני משפחה. יושבת בבית כל היום, רואה טלוויזיה, מכינה אוכל, אין חיי חברה. ... מצב רוח – ירוד בגלל המצב הפיזי..." (סעיף 6, בעמ' 6 לחוות הדעת).

58. בדיווח עו"ס קופת חולים מכבי מיום 9.6.2014 נכתב כי "במהלך השיחה פ' שיתפה בקושי בהתמודדות עם מצבה – העובדה שאינה עצמאית כמו בעבר מצד אחד, ומצד שני זאגנות היתר של בנותיה" (נספח 6 לתצהיר עדותה הראשית של המבקשת – עמ' 56 לתע"ר).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

59. הנה כי כן, לא מן הנמנע כי מאחר שההחמרה בקושי של המנוחה בהליכה החל בקירוב למועד עריכת הצוואה, עדיין יצאה המנוחה את ביתה ללא ליווי למרות מצבה, וזאת אולי גם מתוך הקושי להשלים ולהפנים את מצבה.

חזרתה של המנוחה ממשד עורך הדין לביתה

60. המבקשת הודתה שהיא זו שאספה את המנוחה ממשדו של עו"ד אי. המבקשת העידה, כי כשהיא אספה את המנוחה שאלה אותה מה עשתה באותו מקום, והמנוחה סיפרה לה כי ערכה צוואה והמבקשת כעסה עליה על כך (פרוטוקול הדיון בעמ' 108, שו' 3 – עמ' 109, שו' 12). המבקשת העידה כי כשהגיעו לביתה של המנוחה, המנוחה מסרה לה עותק מהצוואה (פרוטוקול הדיון בעמ' 109, שו' 18 – עמ' 110, שו' 7).

61. לטענת המבקשת המנוחה סיפרה לה שהיא עדכנה גם את המתנגדת על אודות עריכת הצוואה, אך היא בעצמה לא שוחחה עם המתנגדת על כך (פרוטוקול הדיון בעמ' 5-7).

התשלום עבור עריכת הצוואה

62. בתיק המסמכים של המנוחה שנמצא במשרדו של עו"ד אי' והוזמן על ידי עו"ד ש' לעיונה, נמצאה חשבונית עליה חתומה עו"ד ש'. מכך הבינה שהיא זו שערכה את הצוואה (עדותה על עו"ד ש' פרוטוקול הדיון בעמ' 13, שו' 22 – עמ' 14, שו' 9):

22	כ.ה. אילוטוביץ':	אין לך אפילו את החשבונית לדעת מי שילם?
1	העדה:	יש לי חשבונית, יש לי כאן חשבונית שגם ככה אני יודעת שאני
2		ערכתי את הצוואה, כי אני חתומה למטה, אני גביתי את
3		התשלום.
4	כ.ה. אילוטוביץ':	הוצג לביהמ"ש מוצג א' 1,000 שקלים על שם המנוחה.
5	עו"ד כהן:	ששולם בשיק או במזומן?
6	כ.ה. אילוטוביץ':	לא, הנה כרטיס אשראי. היה לה כרטיס אשראי?
7	העדה:	אין לנו נתונים של הבנק אז אני לא יודעת.
8	כ.ה. אילוטוביץ':	השאלה אם היה לה כרטיס אשראי.
9	העדה:	לא יודעת לענות על זה.

63. מעיין באותה חשבונית גם התברר, כי תשלום בסך 1,180 ₪ (1,000 ₪ בתוספת מע"מ) שולם על ידי המנוחה באמצעות כרטיס אשראי (החשבונית נסרקה כמוצג לתיק ביום 12.6.2023). משהתגלתה אותה חשבונית, ניתנו צו לבנקים ולחברות האשראי לצורך בחינת השאלה – האם

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

למנוחה היה כרטיס אשראי, ובדיקת הפעולות שנעשו בכרטיס במהלך חצי השנה שקדמה למועד עריכת הצוואה ובחצי שנה שלאחריו (פרוטוקול הדיון בעמ' 14, שו' 22-17; החלטות מהימים 14.6.2023 ו-15.11.2023).

64. ביום 30.5.2024 הגישו הצדדים את המסמכים שהתקבלו מהבנקים ומחברות האשראי. מהמסמכים עלה, בין היתר, כי למנוחה היה כרטיס אשראי של חברת ויזה. ביום 22.10.2013 הכרטיס חויב בסך 1,180 ₪ לטובת עו"ד אי'. התשלום התבצע בשני תשלומים עוקבים ושווים. כמו כן, עיקר השימוש שנעשה באותו כרטיס היה לתשלומים קבועים עבור שירותי תקשורת והוצאות חשמל. נוסף על אלה, בארבעה מועדים בלבד בוצעו תשלומים עבור דלק (בימים 21.5.2013, 21.6.2013, 13.9.2013, 6.11.2013). אין חולק, כי למנוחה לא היה רכב בשימוש במועד הרלוונטי. אם כך סביר כי תשלומים אלה נעשו על ידי המבקשת. עם זאת, לא מן הנמנע כי הכרטיס לא נותר בהחזקתה של המבקשת באופן קבוע, ואף יתכן כי באותם מועדים נכחה המנוחה יחד עם המבקשת ומסרה את הכרטיס לשימושה. המבקשת אף העידה כי לעיתים המנוחה הייתה מוסרת לה את כרטיס האשראי כדי שהיא תוציא לה תדפיסי חשבון בנק. עם זאת, הבהירה כי שנים רבות שלא עשתה כן, מכיוון שתדפיסי החשבון היו מגיעים לבית המנוחה (פרוטוקול הדיון בעמ' 124, שו' 14 – עמ' 125, שו' 4). בנוסף בשני מועדים בלבד בוצעו תשלומים לרשתות מזון בעיר בת ים (בימים 17.1.2014 ו-21.2.2014 – מסמכים המצורפים לבקשה מיום 30.5.2024). יצוין כי עם הגשת המסמכים הצדדים לא ביקשו לקיים השלמת חקירות בעניינם אלא עתרו למתן הוראות להגשת סיכומים.

65. המבקשת העידה כי היא לא שילמה לעו"ד ש', וכי סביר להניח שהמנוחה היא ששילמה לה (פרוטוקול הדיון בעמ' 108, שו' 1-2).

66. הנה כי כן, לא הוכח כי המבקשת היא שביצעה את התשלום עבור עריכת הצוואה באמצעות כרטיס האשראי של המנוחה ואין כל הכרח שכך היה. יתרה מזו, אף אם כך היה, עדיין אין בעובדה זאת כדי להוות מעורבות בעריכת הצוואה, באופן כזה המוביל לביטולה. כבר נקבע בפסיקה, כי אף במקרה שבו שילם הנהנה את שכר טרחתו של עורך הדין אשר ערך את הצוואה, אין בכך משום נטילת חלק פסול בעריכת הצוואה (עניין דרוויש, בעמ' 13).

הפרטים המופיעים בצוואה

67. המבקשת לא ידעה לתת הסבר כיצד למנוחה היה את מספר תעודת הזהות של הנכדה, אשר הייתה כבת 12 במועד עריכת הצוואה וגם לא את נסח הטאבו של הדירה. עם זאת, המבקשת עמדה על כך שלא היא שסייעה למנוחה בקבלת הפרטים (פרוטוקול הדיון בעמ' 140, שו' 12 – עמ' 141, שו' 20).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

לטענת המבקשת לו היה לה יד בדבר בוודאי שהייתה בוחרת למנות גורם אחראי על העיזבון במידה ותהא הנכדה הזוכה בו. שהרי בינה ובין אבי הקטינה לא שוררים יחסית טובים, ולא הייתה סומכת עליו להיות הגורם האחראי כאפוטרופוס של הנכדה על פי דין (סעיף 68 לסיכומי המבקשת). מצאתי כי יש ממש בטענה זו של המבקשת.

68. אומנם, לא ברור כיצד הגיעה המנוחה למשרדו של עו"ד אי' וכיצד הגיעו לידיה פרטי תעודת הזהות של הנכדה ונסח הטאבו. עם זאת, אין די בסימני שאלה אלה כדי להוות הוכחה לטענה שהמבקשת נטלה חלק בעריכת הצוואה (ראו עניין דרוויש).

69. מסקנה – המתנגדת לא עמדה בנטל המוטל על כתפיה להוכיח כי המבקשת נטלה חלק בעריכת הצוואה.

משכך אעבור עתה לבחון את הטענה הנוספת של המתנגדת, והיא השפעה בלתי הוגנת.

(ב) האם השפיעה המבקשת השפעה בלתי הוגנת על המנוחה?

70. לטענת המתנגדת הצוואה נערכה תחת השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת על המנוחה: המנוחה הייתה תלויה תלות מוחלטת במבקשת; למנוחה לא היו קשרים עם אחרים והמבקשת אף גרמה לבידודה של המנוחה; בין המבקשת לבין המנוחה היו יחסים קשים, והמנוחה חששה מהמבקשת והייתה נתונה להשפעה בלתי הוגנת מצדה במועד עריכת הצוואה.

משכך מתעוררת השאלה: **האם בעת עשיית הצוואה הייתה המנוחה נתונה להשפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת, תוך ניצולה את מצבה הבריאותי והתלות בה?** כדי להכריע בשאלה זו, נדרש לברר תחילה ברמה העובדתית – האם אכן התקיימה השפעה כלשהי מצד המבקשת על המנוחה. מקום שבו בחינת העובדות אכן תצביע על התקיימותה של השפעה כאמור, תתבצע בחינה נוספת, הפעם ברמה הערכית והנורמטיבית, לצורך הכרעה בשאלה האם ההשפעה על המנוחה אכן עלתה כדי "השפעה בלתי הוגנת" כמשמעותה בסעיף 30 לחוק הירושה (ע"א 4902/91 שדמה גודמן נ' ישיבת שם בית מדרש גבוה להוראה ודיינות, פ"ד מט (2) 441, 448-450 (1995)).

ודוק, לא כל השפעה מצד הנהנה על המצווה היא בלתי הוגנת. השפעה בלתי הוגנת, אשר תוביל לביטול צוואה צריכה לעלות כדי ניצול תלותו, חולשתו וחוסר יכולתו של המצווה לשם עשיית צוואה לטובת הנהנה. כדבר שבשגרה נתונים אנו להשפעות הסובבים אותנו. משכך, יושם הדגש על "אי ההוגנות" שבהשפעה, כתוצר של אופי מערכת היחסים שבין המשפיע לבין המושפע, שהרי לא קיומה של ההשפעה הוא שמביא לביטול הצוואה, אלא קיומו של יסוד בלתי הוגן בה (ת"ע (י-ם) 51286-08-15 נ.י. י.י. (15.5.2019)).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

המתווה הנורמטיבי

71. סעיף 30 (א) לחוק הירושה קובע:

"הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה".

72. **נטל ההוכחה** לקיומה של השפעה בלתי הוגנת, מוטל על הטוען לקיומה של אותה השפעה, שהרי הצוואה עומדת בחזקת כשרותה. לפיכך, כל ספק שיוותר בתום הליך בחינת הראיות והעדויות על פי אופן שתואר לעיל יפעל לטובת המבקש. לשם הרמת נטל ההוכחה על הטוען להציג ראיות משמעותיות בבית המשפט (ע"א 245/85 יהודית אנגלמן נ' מרטה קליין, פ"ד מג (1) 772, 778 (1989); ע"א 3828/98 רחל מיבקשווילי נ' דוד מחקשווילי, פ"ד נד (2) 337, 342 (2000)).

אימתי תיחשב השפעה על מצווה להשפעה בלתי הוגנת?

73. בדנ"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נב(2) 813 (1998) (להלן: "עניין מרום") התווה בית המשפט ארבעה מבחני עזר להכרעה בשאלה – האם דינה של צוואה להתבטל נוכח השפעה בלתי הוגנת. מקום שבו ייקבע, כי מבחני העזר אכן מתקיימים, תקום חזקה לכאורה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת:

מבחן העזר הראשון נוגע לבחינת עצמאותו הגופנית והשכלית של המצווה;

מבחן העזר השני הוא מבחן התלות והסיוע בין הזוכה לבין המצווה;

מבחן העזר השלישי דן בקשרי המצווה עם אחרים זולת הזוכה על-פי הצוואה;

מבחן העזר הרביעי בוחן את נסיבות עריכת הצוואה, לרבות מידת מעורבותו של הזוכה בעריכתה.

74. נוסף על מבחני העזר שנקבעו בעניין מרום, יש לבחון את ההלכה שנקבע בפסק דינו של כבוד השופט נ' הנדל בבע"מ 4459/14 פלונית נ' פלונית (6.5.2015) (להלן: "הלכת החוטים השזורים"). בהלכת החוטים השזורים אישר בית המשפט העליון את נקודת המבט של בית המשפט המחוזי על בחינת סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת כמכלול:

"התשובה לכך נעוצה בנקודת מבטו של בית המשפט המחוזי. הוא בחן את סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת כמכלול. כך ראוי לנהוג. הנטל להוכיח עילת פסלות זאת רובץ על המבקש את פסלות הצוואה... אך יש לזכור כי לא פעם הראיות הינן נסיבתיות (ראו, למשל, הלכת מרום בעמ' 848). בענייננו, המשיב טען לעילות פסלות נוספות, כגון העדר כשרות ומעורבות בעריכת הצוואה. סבורני כי בצדק נדחו עילות אלה על ידי בית המשפט לענייני משפחה. אך עדיין, חוטים שונים של עילות שונות – הגם שלא היה בכוחם לבסס עילה עצמאית – יכולים להישזר יחד לרבדים המחזקים ומבססים את מסקנת בית המשפט המחוזי. ההשפעה הבלתי הוגנת העולה עד כדי שלילת הבחירה החופשית של המצווה הינה מבחן

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

דינאמי ורחב כקשת החיים. בית המשפט המחוזי נעזר בחוטים השונים כדי להגיע לראייה כוללת המשקפת את מלוא התמונה. מכאן וביישום הדברים, נראה לי נכון להעדיף את פסק דינו של בית המשפט המחוזי על פני זה של בית המשפט לענייני משפחה".

75. נפנה עתה אל נסיבות המקרה דנן ובחינתו בשים לב לארבעת מבחני העזר, להלכת החוטים השזורים ודוקטרינת הזקן המוחלש ת"ע (ת"א) 40917-10-17 ש' א' נ' ד' ג' ש' (21.9.2020).

מבחן העזר הראשון – מידת עצמאותה הגופנית והשכלית של המנוחה

76. מבחן העזר הראשון, מחייב את בית המשפט לבחון האם המנוחה הייתה עצמאית הן מהבחינה השכלית הכרתית, הן מהבחינה הפיזית במועד עריכת הצוואה. הדגש הוא על העצמאות השכלית-הכרתית כאשר בתוך כך, ייתכן שעצמאות זו תחפה על קיומה של תלות פיזית לצורך בחינת כושרו של המצווה (ת"ע (ת"א) 47214-07-12 א' ל' נ' ש' א', פסקה 95 (17.1.2016)). כלומר, תלות פיזית אינה עדות מספקת לכך שהייתה אצל המנוחה תלות בזולת כמשמעותה במבחן עזר זה.

77. לשם כך עלינו להידרש גם לצורך בחינת כשרותה של המנוחה. על בית המשפט לבחון את מצבה הנפשי, המנטלי והגופני ולהעריך האם המצב שבו הייתה נתונה עלול היה להשפיע על יכולתה "להבחין בטיבה של צוואה" (עניין קרן לב"י; רע"א 7019/94 גדעון ליפבסקי נ' עמליה דן (6.1.1997)). לצורך כך, התוותה הפסיקה שלושה פרמטרים עיקריים (ע"א 851/79 שולמית בנדל נ' דורון בנדל, פ"ד לה (3) 101, 105 (1981)):

- א. מודעותו של המצווה לעצם עריכת הצוואה;
- ב. מודעותו של המצווה להיקף רכושו;
- ג. מודעותו של המצווה לתוצאות עשיית הצוואה ביחס ליורשיו.

78. אין חולק, כי במועד עריכת הצוואה סבלה המנוחה מבעיות בריאותיות מגוונות, וזאת אף בשים לב, שבאותו מועד הייתה ניצולת שואה כבת 80 שנים. אומנם, בעיות בריאותיות אלה פגעו בעצמאותה הפיזית של המנוחה. עם זאת, ניכר שעצמאותה הפיזית המהותית של המנוחה נשמרה יחסית גם בתקופת מועד עריכת הצוואה.

79. בסמוך למועד עריכת הצוואה המנוחה סבלה מחוסר יציבות בהליכתה ואף החלה להתקשות בה. ייתכן וסביר כי במרבית הפעמים שיצאה מביתה לוותה על ידי המבקשת או המתנגדת. עם זאת, המבקשת עמדה על כך שהיו פעמים בהן המנוחה יצאה את ביתה בכוחות עצמה וזאת למורת רוחה.

80. כאמור, המנוחה התגוררה בגפה בדירתה. המבקשת החלה ללון בביתה של המנוחה החל מאפריל 2014 ועברה להתגורר יחד עמה לכל המוקדם בדצמבר 2014 (לשיטתה של המתנגדת רק ב-

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

2016). המנוחה החלה מסתייעת במטפלת רק החל מחודש יולי 2014. משכך עולה, כי המנוחה ביצעה את הפעולות היומיות בכוחות עצמה ללא סיוע. כך גם עלה ממסמך רפואי מיום 9.4.2014 כמפורט בסעיף 6, בעמ' 6 לחוות הדעת.

81. נוסף לפן הפיזי, בתקופת עריכת הצוואה הייתה המנוחה עצמאית גם בפן ההכרתי – במחשבותיה ורצונותיה.

82. אין חולק שהמנוחה הייתה ניצולת שואה, וכי אירועי העבר בוודאי השפיעו על מצבה הנפשי. אלא שבין הצדדים שנויה מחלוקת על מידת ההשפעה שהיו לאירועי העבר על המנוחה במהלך חייה.

83. החל משנת 1999 הוכרה המנוחה כבעלת אחוזי נכות נפשית, וזאת על סמך טענותיה בדבר השפעות מאורעות העבר על מצבה הנפשי (נספחים 2-3 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת). עם זאת, אין חולק כי חרף הקושי הנפשי והנטייה לסבול מחרדות ודיכאונות לעיתים, המנוחה נישאה בחייה ואף הקימה משפחה, עבדה ואף סייעה רבות למבקשת בטיפול בנכדה. ברי כי לא כל נכות נפשית מעידה בהכרח על היעדר כשרות משפטית (ע"א 226/87 **אחמד זועבי נ' עבד ניקולא**, פ"ד (מג(1) 714, 718-717 (1989); ראו הרחבה על טענת היעדר כשרות ביחס ללוקה בנפשו בפסק דיני ב-תמ"ש (ת"א) 20800-07-18 ג.ג.נ' ח. ש. (14.6.2022)).

84. כאמור, בענייננו קבע המומחה, כי אין עדות לכך שבמועד עריכת הצוואה המנוחה לא הייתה כשירה לעריכתה. ממסמכים רפואיים ממועדים הקרובים למועד הרלוונטי עולה, כי הרופאים התרשמו מהמנוחה כ"צלולה לחלוטין" ובעלת "קוגניציה די שמורה" (מסמכים רפואיים מהימים 17.10.2013 ו-24.1.2014 כמפורט בסעיפים 2 ו-18 בעמ' 5 לחוות הדעת).

85. המתנגדת אף העידה, כי לו הייתה מבקשת מהמנוחה שלא לאפשר למתנגדת להיכנס לגור בביתה – הנוחה לא הייתה מסכימה לדבר כזה (פרוטוקול הדיון בעמ' 85, שו' 10-15):

10	עכשיו, אם באמת היא סיפרה לך ש [REDACTED] אלימה, משתלטת,	ש.
11	ברוטאלית, למה לא אז פנית לרווחה? אנחנו מדברים על	
12	שנים קודם. לא חששת לאימא?	
13	אני חששתי לאימא, אבל מדובר כאן יותר על ההשתלטות	ת.
14	והצעקות. אני לא יכולתי להגיד לאימא שלי, אל תכניסי אותה	
15	הביתה. הרי אימא שלי לא הייתה עושה את הדבר הזה.	

הנה כי כן, מן האמור עולה, כי אף המתנגדת סברה שהמנוחה הייתה אישה שידעה לעמוד על

דעתה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

86. כך גם עולה מהתנהלותה של המנוחה שבחרה שלא להגיע לחתונתו של בן המתנגדת בשנת 2015. לטענת המתנגדת המנוחה הוזמנה לחתונה, אלא שלא הסכימה להגיע לחתונה ללא המבקשת, אשר לא הוזמנה לחתונה (פרוטוקול בעמ' 96, שו' 15 – עמ' 97, שו' 9):

15	אבל למה לחתונה לא הזמנת? לא הבנת?	כ.ה. אילוטוביץ:
16	אני כן הזמנתי. אבל היא לא רצתה לבוא בלעדיה, היא רצתה	העדה:
17	שנזמין גם אותה.	
18	את מי זה אותה, את ר [REDACTED]?	כ.ה. אילוטוביץ:
19	את ר [REDACTED] והילדים שלי לא היו מעוניינים שהיא תגיע, מכיוון	העדה:
20	שהיא עושה הרבה מאוד פרובוקציות ומתנהגת לא כמו	
21	שצריך, אז לא רצינו שהיא תהיה.	
22	באיזה שנה זה היה?	כ.ה. אילוטוביץ:
1	2015.	העדה:
2	אבל היא עוד לא גרה אצלה בדירה.	כ.ה. אילוטוביץ:
3	היא גרה אצלה,	העדה:
4	היא לא הייתה גרה אצלה בדירה. למה היא לא יכלה לבוא?	כ.ה. אילוטוביץ:
5	היא כן,	העדה:
6	למה לא שלחת מישהו מהמשפחה שיבוא וייקח את האימא	כ.ה. אילוטוביץ:
7	לחתונה?	
8	מכיוון שאימא שלי לא הייתה רוצה להגיע לחתונה בלעדיה,	העדה:
9	וזה מה שהיא אמרה.	

87. גם המבקשת העידה בחקירתה שהמנוחה הייתה אישה מאוד עקשנית (פרוטוקול הדיון בעמ' 99, שו' 18). לטענתה היא לא נהגה להתערב למנוחה בהחלטותיה ופעמים רבות המנוחה פעלה בניגוד לדעותיה. המנוחה הייתה אישה דעתנית והמבקשת הביאה גם דוגמאות לכך (פרוטוקול הדיון בעמ' 122, שו' 6 – עמ' 123, שו' 4):

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

6	ש.	את ידעת שז [REDACTED] פנתה לאימא שלך בבקשה לסיוע כלכלי
7		בשנים שאחרי שהיא התגרשה?
8	ת.	היא ביקשה ממנה כסף לשיפוצים.
9	ש.	איך ידעת את זה?
10	ת.	כי אימא שלי סיפרה לי.
11	ש.	ואימא שלך נתנה לה כסף?
12	ת.	כן. 10,000 שקל. היא החליפה את המטבח.
13	ש.	באיזה שנה זה היה?
14	ת.	אני לא זוכרת, אני יודעת שאני עדיין גרתי בג [REDACTED] אני לא
15		זוכרת שנה מדויקת.
16	ש.	אבל אמרת שהיו לה תלושי שכר גבוהים, אז למה היא הייתה
17		צריכה עזרה מאימא שלך?
18	ת.	תשאלי אותה.
19	ש.	לא שאלת את אימא שלך, לא אמרת לאימא שלך אבל לז [REDACTED]
20		יש הרבה כסף? למה את צריכה לממן,
21	ת.	לא, זה כסף של אימא שלי, אני לא אמורה להתערב במה
22		שאימא שלי עושה. אימא שלי הייתה אישה מאוד דעתנית. מה
1		שאימא שלי רצתה אימא שלי עשתה. גם אם היו דברים שהיו
2		למורת רוחי כמו למשל שהיא לא חיכתה לי שאני אבוא לאסוף
3		אותה לקניות, והיא החליטה לקחת מונית לבד וללכת לעשות
4		קניות, אמרתי לה אוקי, אז לפחות תעשי משלוח, אל תסחבי.

88. אומנם, שירותי הרווחה נכנסו לתמונה רק במאי 2014, כ-חצי שנה לאחר עריכת הצוואה, והעו"ס נפגשה עם המנוחה לראשונה רק ביום 1.5.2014, אך בית המשפט אפשר את גילוי המסמכים משירותי הרווחה ואף את חקירתה של העו"ס.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

89. העו"ס העידה כי בביקור הראשון, הסמוך ביותר בזמן למועד עריכת הצוואה, המנוחה השיבה על רוב שאלותיה לעניין. בבדיקת מיני מנטל שנערכה ביום 9.6.2014 נמצאה אומנם ירידה קוגניטיבית מסוימת (תוצאות הבדיקה 30/20), אך מצבה לא היה "כזה גרוע" (פרוטוקול הדיון בעמק 29, שו' 21-4):

4	העדה:	בביקור הראשון שערכתי היא הייתה נוכחת, באותה
5		תקופה הייתה ישנה פעמיים בשבוע אצלה. אחרי זה בשנת
6		2015 היא עברה לגור איתה יחד עם הבת שלה. הייתה לה
7		ירידה קוגניטיבית. בביקור הראשון שאני ערכתי היא ענתה לי
8		לרוב השאלות לעניין, אבל אחרי זה אני גם ביקשתי אבחון
9		פסיכו-גריאטרי שהיה בחוק סיעוד, בגלל חוק סיעוד, שם היה
10		כתוב על ירידה קוגניטיבית. המיני מנטל שלה היה אז 20
11		מתוך 30,
12	כ.ה. אילוטוביץ:	במאי 2014.
13	העדה:	לא. האבחון היה של ד"ר נחמה מונסטרסקי ב-9.6.14.
14	כ.ה. אילוטוביץ:	זה סמוך.
15	העדה:	כן. המיני מנטל היה 20 מתוך 30 שהוא לא כזה גרוע, אבל
16		זה מציין ירידה קוגניטיבית כלשהי. כל השנים האלה עד
17		2020, הקשר שלי איתה, בכל הביקורי בית, הייתה
18		נוכחת. הייתי קובעת את הביקורים עם חלק מהביקורים
19		נעשו גם בהפתעה, חלק מהביקורים עם אנשי מקצוע נוספים,
20		קופות חולים, מטפלת, נציגה מחברת הסיעוד. היינו בקשר
21		טלפוני.

90. העו"ס גם העידה שהתרשמה מהמנוחה כאשה דעתנית, אשר אינה מבצעת פעולות מתוך חשש מפני המבקשת (פרוטוקול הדיון בעמ' 39, שו' 10-20). וכך העידה:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

10	ש.	התרשמת שהיא הייתה דעתנית בביקור הזה?
11	ת.	היא הייתה דעתנית, אפשר להגדיר אותה ככה.
12	ש.	התרשמת שהיא מפחדת מ- []? את אומרת ש- [] נכחה.
13	ת.	לא.
14	ש.	איך הגעת למסקנה שהיא לא מפחדת מ- []?
15	ת.	א' היא לא אמרה, לא היה לה גם סימני גוף או שפת גוף
16	ש.	שמפחדת. לא ביקשה ש- [] לא תהיה נוכחת בשיחה. לא היה
17	ש.	לי שום סימן שהיא מפחדת.
18	ש.	והיא אמרה לך או נתנה לך איזושהי אינדיקציה ש- [] נמצאת
19	ש.	שם בניגוד לרצונה?
20	ת.	לא.

91. על פי כלל הטענות והראיות שהוצגו התרשמתי, כי המנוחה הייתה אישה דעתנית, דומיננטית ואסרטיבית, שידעה גם ידעה לעמוד על דעתה ביתר שאת, גם במועד עריכת הצוואה ובמועדים הסמוכים לעריכתה.

92. **לסיכום מבחן העזר הראשון בדבר מצב עצמאותה הגופנית והשכלית של המנוחה במועד עריכת הצוואה** – בחינת הראיות, העדויות וחוות הדעת הרפואית מצביעה על מסקנה חד משמעית, לפיה המנוחה הבינה בטיבה של צוואה והייתה כשירה לערוך צוואתה במועד הרלוונטי, וזאת חרף עצמאותה הפיזית המוגבלת יחסית.

מבחן העזר השני – קיומה של תלות בין הזוכה לבין המצווה

93. במסגרת מבחן העזר השני, במצב שבו המצווה לא היה עצמאי ונוקק לסיוע הזולת, יש לבחון את טיב הסיוע, היקפו ומידת התלות במי שהעניק לו אותו. מה הייתה מהותה של מערכת היחסים בין המבקשת לבין המנוחה? האם הקשר הוביל לכדי פיתוחה של תלות מוחלטת במבקשת, ולאיבוד יכולתה של המנוחה להמשיך ולבטא את רצונה באופן עצמאי וחופשי?

94. כאמור, אין חולק שבמועד עריכת הצוואה המנוחה התגוררה בדירתה בגפה.

95. המבקשת אומנם הגיעה לבית המנוחה בתדירות גבוהה יותר מזו של המתנגדת, והיא אף נהגה ללון בביתה מספר פעמים בשבוע בסמוך למועד הרלוונטי. עם זאת, המנוחה הייתה בקשר שוטף גם עם המתנגדת אשר נהגה לבקר את המנוחה בביתה והמנוחה הסתייעה גם בה. כך למשל, באפריל 2014

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

הייתה זו המתנגדת שסייעה למנוחה כאשר היא נפלה בביתה. המתנגדת העידה כי היא נהגה להתקשר אל המנוחה בכל יום, ובאחת הפעמים יידעה אותה המנוחה כי נפלה בבית. המתנגדת הזמינה מכבי אש ואמבולנס שסייעו למנוחה עד הגיעה למקום (סעיפים 20-21 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת; פרוטוקול הדיון בעמ' 70, שו' 8 – עמ' 71, שו' 21).

96. המבקשת העידה, כי רק לאחר הנפילה של המנוחה החלה לישון בביתה ברוב ימות השבוע. המבקשת עברה להתגורר פורמאלית בבית המנוחה בדצמבר 2014 (פרוטוקול הדיון בעמ' 146, שו' 14 – עמ' 149, שו' 2). לטענת המתנגדת המבקשת עברה להתגורר עם המנוחה רק בשנת 2016 (פרוטוקול הדיון בעמ' 57, שו' 11 – עמ' 58, שו' 13).

97. העו"ס העידה כי היחסים שבין המנוחה לבין המבקשת היו מורכבים, מכיוון שהיו תקופות בהן היו מתוכננות האחת עם השנייה. היו תקופות טובות יותר והיו פחות טובות. עם זאת, הדגישה העו"ס, כי המנוחה סבלה כבר מירידה קוגניטיבית וגם מחרדות, דבר שהקשה על העומס הטיפולי ובוודאי על מורכבות הקשר. להתרשמותה של העו"ס מגוריה של המבקשת בבית המנוחה לא נכפו עליה והיא סבורה שהיה למנוחה טוב עם מצב דברים זה (פרוטוקול בעמ' 30, שו' 1-15).

98. המתנגדת הצהירה כי היא זו שלקחה את המנוחה לרופאים עד בסמוך למועד עריכת הצוואה. כשהתייחסה בחקירתה לתלונותיה של המבקשת ממאי 2014, כי עיקר הטיפול במנוחה היה מוטל על כתפיה – נימקה המתנגדת התנהלות זו כך (פרוטוקול הדיון בעמ' 84, שו' 7-1):

העדה:	אני עשיתי את מירב הדברים. אני זו שהסעתי אותה לבדיקות,
1	אני עשיתי את מירב הדברים. אני זו שהסעתי אותה לבדיקות,
2	בדיקת ה-CT הידועה שמצאו אצלה בעיות של דמנציה. אני
3	לקחתי אותה לאסותא. בעיית השמיעה שהייתה לאימא אני
4	לקחתי אותה לאסותא בראשל"צ. המרפאה של בעיות תנועה
5	אני לקחתי את אימא. כל הקניות כל סופשבוע כל ימי חמישי
6	אני לקחתי את אימא. אני לקחתי על עצמי את כל הנושאים
7	האלה, נעדרתי מהעבודה כדי לטפל באימא שלי.

(ראו גם סעיף 31 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת).

99. הנה כי כן, לא הוכח שהמנוחה פיתחה תלות מוחלטת במבקשת והיא נהגה להסתייע גם במתנגדת.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 21-02-26170 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 21-02-26134 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 21-02-26166 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 21-02-26181 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

100. **לסיכום מבחן העזר השני בדבר התלות שבין המנוחה לבין המבקשת**, נראה כי אכן הייתה קיימת תלות מסוימת של המנוחה במבקשת, אך לא מצאתי כי המדובר בתלות מוחלטת ובוודאי לא כזו שפגעה ביכולתה של המנוחה לבחור ולממש את רצונה ולהשפיע עליה בעריכת הצוואה.

מבחן העזר השלישי – קשרי המנוחה עם אחרים זולת המבקש

101. במסגרת מבחן העזר השלישי, על בית המשפט לבחון את מידת התלות אותה פיתחה המנוחה במבקשת. ככל שיתברר, כי במועד עריכת הצוואה הייתה המנוחה מנותקת לחלוטין או כי קשריה עם אחרים היו מוגבלים ומועטים, אזי תתחזק ההנחה בדבר תלותה של המנוחה המבקש (ת"ע (ת"א) 47214-07-12 א' ל' נ' ש' א', עמ' 26 (17.1.2016)). בידודה של המצווה וניתוקה מאחרים מגבירים את התלות שלו בזוכה.

102. נוסף על כך, לא התרשמתי כי המבקשת נקטה פעולות לצורך בידודה וניתוקה של המנוחה מאחרים ומהמתנגדת בפרט. כאמור לעיל, בקירוב למועד הרלוונטי, המתנגדת נהגה לשוחח עם המנוחה מידי יום והגיעה לבקרה מתי שהייתה יכולה.

103. המתנגדת העידה כי המנוחה הייתה נוהגת להתקשר אליה מידי שבוע ולספר לה על צעקותיה של המבקשת כשהתה בביתה ועל המריבות ביניהן (סעיף 37 לתצהיר עדותה הראשית של המתנגדת; פרוטוקול הדיון בעמ' 63, שו' 1-22). כלומר, המנוחה הייתה יכולה ליצור קשר עם המתנגדת בכל עת, ואף כפי שלא היה לה חשש לספר על המריבות והצעקות מצד המבקשת, גם הייתה יכולה לספר על השפעה שמופעלת עליה לעריכת הצוואה, לו הייתה מופעלת.

104. המתנגדת אישרה כי לפחות עד לשנת 2016 היא הייתה מגיעה לבית המנוחה בכל עת שחפצה בכך, וכי היא אכן עשתה כך (פרוטוקול הדיון בעמ' 65, שו' 4-6; עמ' 66, שו' 15-17).

105. מעבר לכך, אף עולה מדיווחי מחלקת הרווחה ממאי 2014, כי המבקשת התלוננה על כך שעול הטיפול במנוחה מוטל כל כולו על כתפיה ואילו המתנגדת נהגה להגיע מעת לעת. כשהדברים הוצגו למתנגדת בחקירתה והוברה, כי מן האמור משתמע שהמבקשת למעשה רצתה שהמתנגדת תסייע יותר בטיפול במנוחה השיבה המתנגדת: **"אני באתי כמה שיכולתי"** (פרוטוקול הדיון בעמ' 81, שו' 15 – עמ' 84, שו' 7).

106. המתנגדת העידה שלמנוחה לא היו חברות. אך בהמשך עדותה הוברה, כי הסיבה לכך הייתה אופייה ואישיותה של המנוחה שהייתה לטענתה **"אדם מאוד מסוגר ולא רצתה לספר את סיפור חייה..."** (פרוטוקול הדיון בעמ' 64, שו' 11-16). הנה כי כן, היעדר חברויות של המנוחה לא נבע כתוצאה מבידוד אשר נגרם בעטייה של המבקשת.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

107. מנגד, המבקשת העידה כי למנוחה היו חברות. היא אף צירפה לתצהיר עדות הראשית תמונות להוכחת טענתה בעניין זה (נספחים 8-11 לתצהיר עדותה הראשית של המבקשת). עם זאת, בחקירתה התברר כי התמונות אינן מהמועד הרלוונטי, אך המבקשת הבהירה כי עם מספר חברות המנוחה שמרה על קשר עד לשנת 2013 בערך (פרוטוקול הדיון בעמ' 131, שו' 17 – עמ' 134, שו' 11). עוד העידה המבקשת, כי המנוחה הייתה בקשר טלפוני עם אחיה, אשר מתגורר בארה"ב, והשניים נהגו לשוחח לפחות פעמיים בחודש. המנוחה גם נהגה לשוחח לפחות פעמיים בשבוע עם בת דודתה שמתגוררת בגרמניה. כך היה עד לשנת 2016 (פרוטוקול הדיון בעמ' 135, שו' 4-15).

108. **לסיכום מבחן העזר השלישי** – חרף העובדה כי למנוחה לא היו "חיי חברה עשירים" במועד עריכת הצוואה, לא מצאתי כי המבקשת פעלה לניתוקה של המנוחה מהקרובים לה והיא הייתה בקשר רציף עם המתנגדת.

מבחן העזר הרביעי – נסיבות עריכת הצוואה ומידת התערבותו של הזוכה בעריכתה

109. במסגרת המבחן הרביעי יש לבחון את מעורבות הזוכה בעריכת הצוואה, אף אם אינה עולה לכדי מעורבות לפי סעיף 35 לחוק הירושה.

110. הליכי התנגדות לצוואה טומנים בחובם חוסר איזון מובנה בין מגיש הבקשה לקיום הצוואה לבין המתנגד לקיומה. האחרון לוקה בחסך ראייתי המקשה על גיבוש התשתית העובדתית הנוגעת למערכת היחסים בין הזוכה לבין המצווה; לנסיבות עריכת הצוואה; ולמידת מעורבותו של הזוכה בעשייתה. תשתית עובדתית זו מצויה, ככלל, בידיעת הזוכה ולפיכך, יש מקום להקל על המתנגד, בפרט נוכח העובדה שנטל השכנוע לפסלות הצוואה מוטל, בצוואה הנחזית להיות תקינה מבחינה צורנית, עליו, הגם שנטל זה הוא ברמה של מאזן ההסתברויות (עמ"ש 36529-11-10 ב' ש' מ' נ' ש' מ' 28.2.2012); **דיני ירושה ועיזבון**, בעמ' 192).

111. בחינת נסיבות עריכת הצוואה, על סמך הראיות והעדויות שהונחו לפניי, מלמדות כי הצוואה נחתמה על ידי המנוחה מתוך: **גמירות דעת מובהקת, רצון מלא וחופשי והבנת משמעויות כלל הוראות הצוואה, שממילא אינן מורכבות בענייננו**. הצוואה כללה דברי הסבר אשר עולים בקנה אחד עם החומר והעדויות שהובאו לפני במהלך ניהול ההליך, וכאמור מצאתי בהם די כדי להוכיח את הגיונה של הצוואה.

112. לנוכח מצבה הפיזי של המנוחה באותה העת, עלה החשד שמא המבקשת היא שהסיעה את המנוחה למשרדו של עו"ד אי'. בפסיקה נקבע כי פעולת שליחות עבור המצווה, הנוגעת לעריכת הצוואה, כגון התקשרות עם עורך דין בנוגע לעריכתה, או שיחות עם המצווה, אינן נכנסות לגדרו של סעיף 35 לחוק הירושה (ע"א 6496/98 בוטו נ' בוטו, נד(1) 19 (2000); ת"ע (ת"א) 21509-05-21 מ.נ.נ' 33 מתוך 36

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ו.ד.ד. (2.3.2023). ובענייננו, גם אם המבקשת או מי מטעמה סייעו למנוחה להגיע למשרד עורכי הדין לצורך עריכת הצוואה (דבר שלא הוכח), אין בכך כדי להוות נסיבה המעידה על השפעה בלתי הוגנת מצדה.

113. כפי שכבר תואר לעיל (תחת הפרק של נטילת חלק בעריכת הצוואה), לא התרשמתי כי למבקשת היה חלק בעריכת הצוואה, ולפחות לא כזה המביא לבטלות הצוואה.

מבחן "הניכור בגיל השלישי" או "ניצול הזקן המוחלש"

114. בפסק דיני ב-ת"ע (ת"א) 40917-10-17 ש' א' נ' ד' ג' ש' (21.9.2020) הוצע מבחן עזר נוסף על אלה שנקבעו בעניין מרום. לפי מבחן זה ייתכנו מצבים בהם ילד אשר התנדב מיוזמתו לטפל בהורה במסירות בערוב ימיו, ייתפש כגורם מנכר מקום שבו יוכח, כי פעל מתוך מטרה להשתלט על ההורה ולהרחיק ממנו את בני המשפחה האחרים תוך ניצול חולשתו הפיזית והשכלית.

115. עם זאת, כפי שתואר בהרחבה לעיל, לא מצאתי כי בענייננו הוכח שבמועד הרלוונטי הייתה המנוחה בבחינת "זקן מוחלש" והמבקשת לא ניצלה את מצבה. התרשמתי כי במועד עריכת הצוואה הייתה המנוחה צלולה ואף דעתנית, ובוודאי שלא בבחינת "בובה על חוט". גם לא הוכח, שבמועד עריכת הצוואה או בקירוב לו, נוצר ניכור בין המתנגדת לבין המנוחה בעטייה של המבקשת. המתנגדת טענה כי במועד הרלוונטי הייתה בקשר יומיומי עם המנוחה ואף דאגה ללוות אותה לבדיקות רופאים על פי הצורך.

116. לנוכח כל האמור לעיל, חרף עצמאותה הפיזית המוגבלת יחסית של המנוחה (קושי בהליכה); גילה של המנוחה (בת 80); והתלות היחסית שנוצרה עקב אלה במבקשת (אך גם במתנגדת), לא מצאתי כי הוכח שהצוואה נערכה תחת השפעה בלתי הוגנת שהפעילה המבקשת על המנוחה. המנוחה הייתה עצמאית מבחינה הכרתית-שכלית וניהלה קשרים עם אחרים במידה כזו או אחרת, ובכלל זה עם המתנגדת עצמה. מהעדויות התרשמתי כי במועד עריכת הצוואה המנוחה הייתה אישה צלולה ודעתנית ותוך כך ערכה את צוואתה, אשר שיקפה את רצונה.

המסקנה – לאחר בחינת הנסיבות תוך היעזרות במבחנים שנקבעו בעניין מרום ואף בשים לב להלכת החוסים השזורים ודוקטרינת "הזקן המוחלש" – לא מצאתי כי הוכח שהצוואה נערכה על ידי המנוחה מחמת השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

סוף מסע

117. בשים לב לכלל הראיות והעדויות שהונחו לפניי בהליך זה, נחה דעתי כי קיומה של הצוואה יביא לכיבוד רצונה האמיתי של המנוחה. המתנגדת לא עמדה בנטל המוטל על כתפיה להוכיח את טענות התנגדותה.

118. התוצאה – לנוכח האמור אני קובעת כדלקמן:

- א. ההתנגדות לצוואה נדחית;
- ב. ניתן בזה צו לקיום צוואת המנוחה מיום 22.10.2013;
- ג. התובענה לצו ירושה אחר המנוחה נדחית;
- ד. ההתנגדות לבקשה למתן צו ירושה מתקבלת.

119. המבקשת תגיש בתוך 7 ימים פסיקתה מתאימה לחתימה לנוסח צו קיום צוואה ערוך לפי טופס 5 לתקנות הירושה, התשנ"ח-1998.

הוצאות משפט

120. משתמה ההכרעה בתובענות – יש להידרש לשאלת ההוצאות. המתווה הנורמטיבי – הבסיס לפסיקת הוצאות קבוע בתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 (להלן: "התקנות") ובפסיקה כפי שנתגבשה במרוצת השנים. כך למשל בע"א 136/92 ביניש-עדיאל נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ, פ"ד מז (5) 114, 125-126 (1993), נקבע שאופן חישובו של שכר הטרחה הראוי, הוא תלוי משתנים רבים ואינו בגדר רשימה סגורה. בבג"צ 891/05 תנובה נ' הרשות המוסמכת (30.6.2005), נקבע כי לאחר ניתוח של תכלית חיוב בעל דין בהוצאות רעהו, והתייחסות למצב בארצות שונות, אמת המידה הנכונה לחיוב שכר טרחת עורך דין הוא, כי ההוצאות צריכות להיות סבירות, הכרחיות ומידתיות. במסגרת הקווים המנחים לשימוש באותן אמות מידה נקבע, כי התעריף המינימאלי אינו משמש כאמת מידה אלא רק רף תחתון; יש להתחשב בהתנהגות הצדדים ובדרך שבה ניהלו את ההליך בסעד המבוקש או הסכום השנוי במחלוקת ובמורכבות התיק והזמן שהושקע בהכנתו; השיקול האחרון המוזכר הוא חשיבות העניין עבור בעלי הדין, לרבות האינטרס הציבורי (רע"א 1975/08 על רד הנדסת מעליות בע"מ נ' נציגות הבית המשותף (9.4.2008)).

תקנה 151 לתקנות קובעת את תכלית ההוצאות:

"(א) חיוב בעל דין בתשלום הוצאות נועד לשפות את בעל הדין שכנגד על הוצאותיו בהליך בהתחשב בתוצאותיו, במשאבים שנדרשו לניהולו ובהתנהלות בעלי הדין.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

25 ביולי 2024

ת"ע 26170-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26134-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26166-02-21 ז' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 26181-02-21 ר' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(ב) החלטת בית המשפט בעניין פסיקת הוצאות ושיעורן תבטא את האיזון הראוי שבין הבטחת זכות הגישה לערכאות, הגנה על זכות הקניין של הפרט ושמירה על שוויון בין בעלי הדין.
(ג) סבר בית המשפט שבעל דין עשה שימוש לרעה בהליכי משפט או לא מילא אחר תקנות אלה, רשאי הוא לחייבו בהוצאות לטובת הנפגע או לטובת אוצר המדינה ובנסיבות מיוחדות אף את בא כוחו."

תקנה 153 (ג) לתקנות קובעת את שיעור הוצאות והשיקולים השונים שעל בית המשפט להתחשב בהם:

"בקביעת שיעור הוצאות יתחשב בית המשפט, בין השאר, בשווי הסעד שנפסק וביחס שבינו לבין הסכום שנתבע, בדרך שבה ניהלו בעלי הדין את הדיון, במורכבות ההליך, בהשקעת המשאבים בהכנתו ובניהולו ובסכום הוצאות שהתבקש."

121. בנסיבות אלה ולאחר ששקלתי את כל השיקולים הרלוונטיים המפורטים לעיל – מהות ההליך והיקפו, היקפם של כתבי בי-דין והבקשות בתיקים, התנהלות הצדדים לאורך ניהול ההליך, התוצאות אליהן הגעתי בתיקים שלפניי – אני מחייבת את המתנגדת בהוצאות המבקשת בסך 25,000 ₪, אשר ישולמו בתוך 30 ימים. כל עיכוב בתשלום סכום זה יגרור חיוב תשלומי הצמדה וריבית כדין.

122. זכות ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו בתוך 45 יום ממועד המצאת פסק הדין.

123. פסק הדין מותר לפרסום בהשמטת פרטים מזהים.

124. המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ותסגור את התיקים שבכותרת.

ניתן היום, י"ט תמוז תשפ"ד, 25 יולי 2024, בהעדר הצדדים.

איריס אילוטוביץ' סגל, שופטת